

Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК III

ЛИПЕНЬ — 1952 — JULY

ч. 30

**ПОРАДИ У ВАШИХ ПЕРСОНАЛЬНИХ БАНКОВИХ СПРАВАХ....
ЯК ВИГОТОВИТИ ЧЕК?**

Тому, що деякі нові поселенці в Канаді не є належно ознайомлені з канадськими банковими формуллярами, ми радо подаємо декілька вказівок, як саме треба правильно виготовити чека.

1. Тут ставимо дати виставлення чека.

2. На цьому місці можете вписати порядкове число виставленого Вами чека, занотовуючи водночас те число на тій половині чека, яка залишається у Вас; це влегшує контролю виплачених сум. Виписуючи чек із Вашого рахунку, не занедбайте подати ч. того рахунку.

3. Перед виписуванням чека впевніться, чи він виданий Вашим відділом бан-

ку, у якому маєте свій рахунок.

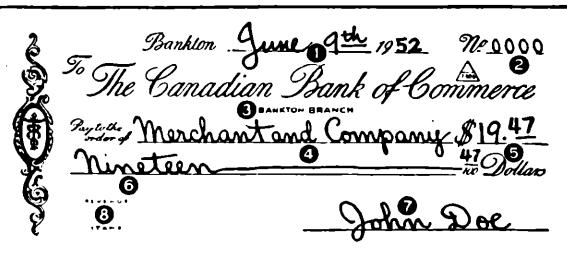
4. Тут напишіть ім'я та прізвище особи чи назву фірми, для якої призначені ці гроші.

5. Суму грошей числами виписуйте безпосередньо коло знаку \$. При тому подайте, аби числа 1, 4 та 7 були написані в Канаді так, як це бачите на ілюстрації.

6. Суму грошей словами виписуйте як найбільше зліва, а незаповнене місце в тій лінії перекресліть, щоб ніхто не міг збільшити тієї суми, додаючи одне слово перед або після неї. Вважайте, щоб сума числами і словами була однакова.

7. Ваш підпис повинен бути чіткий і якнайбільш зближений до зразка підпису, що його Ви подали до картотеки Вашого банкового відділу.

8. Тут налійте податковий або поштовий значок: 3-центовий, якщо чек виставлений на суму не більшу як 100 дол., а 6-центовий, якщо сума більша як 100 доларів.

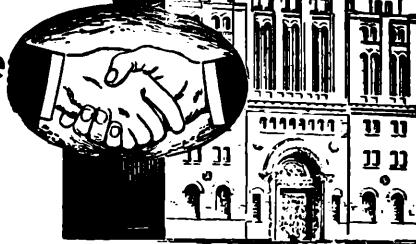

The Canadian Bank of Commerce

Вітає Вас...

ГОЛОВНА КОНТОРА
В ТОРОНТО

ПОНАД 600 ВІДДІЛІВ У КАНАДІ.

НОВІ КНИЖКИ:

- Смотрич Олекс. — "ВИБРАНЕ", 91 стор. \$1.00.
- Кобилянська Ольга — "У НЕДІЛЮ РАНО ЗІЛ-ЛЯ КОПАЛА", 189 стор. вел. формату — \$1.50.
- Гайворонський М. — "ЗБІРНИК УКРАЇНСЬКИХ ПІСЕНЬ ДЛЯ МОЛОДІ", стор. 140 великого формату, з нотами й ілюстраціями — \$3.75.

Замовляти:

"NOWI DNI", Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada.

ПОБРАТИМИ - ВОЯКИ!

29 травня ц. р. помер командарм ген.-полк. М. Омелянович - Павленко.

Український Воєнно-Історичний Інститут, для вшанування покійного, має замір видати окремим збірником спогади учасників збройних змагань про нього.

До Вас усіх прохання: напишіть і пришліть Інститутові свої спогади для вміщення у збірникові.

Адреса: 50 Кембелл Ave., Торонто, Онт., Канада.
Дирекція Інституту.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.00, піврічна: \$ 1.75.
ЗДА — річна: \$ 3.00 американських, піврічна: \$ 1.75 американських.

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI
Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії: Mr. T. Seliger,
10 Pool Str.
Bolton, Lancs., England.

Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

В Аргентині: "Peremoha"
25 de Mayo 479 (26)
Buenos Aires,
Argentina.

Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів,
піврічна — 15 пезів.

В Австралії: Miss O. Odlyha
G. P. O. Box 933 H, Adelaide, S. A.
Передплата в Австралії: річна — 1½ фунта.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.

Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

М. ОРЕСТ

**

На башті пізний час пробив уже годинник,
І із-за ніздрястих хмар самотній місяць виник
І в парк поглянув він, де в стрункості тишин
Всевладній юністю, жіночий пах ясмин...

Коли на схилі літ звемо тебе, любове,
Щоб скостенілих туг послабились окови,
Ти пахнеш, як ясмин, — але чи приймеш нас,
Свідомих, що пробив глухий і пізний час?

С. ГЕОРГЕ

В теплі вечора любили ми,
Єдині серцем, на тропі малій
Про дім наш розмовляти і про рід,
Пораду і потіху даючи.
Це вперше принесла мені ти біль,
Глибокий, сестро, — бо здалось мені,
Що ти на пліт із виноградних лоз
Поглянула, весела, і мене
Не слухала! Невже грозить біда
З тих лоз, яка нам викраде тебе?

Переклав М. Орест

АРКАДІЙ ЛЮБЧЕНКО

ЩОДЕННИК

18. XII. (1942)

З п'ятого грудня я вдома. Це — Мала Володимирська (колишня Столипінська) 60/17. Цокольний поверх, дві маленькі кімнатки, кухня, ванна, але є груба, хата тепла і — що найважливіше — окрема. Темно і тісно, проте я задоволений, що лишив "Роліт". Взагалі спогади про нього дуже важкі (як же прогано жилося мені там сім років! — і хвороба!). А останнього місяця перед хворобою ніколи не забуду холод, голод, безгрошів'я цілковите, хвороба валить остаточно, сплю в неймовірно тісній і брудній кухонці, а в зіпсувому крані ванни, якого слюсар не хоче направляти, безупинно дзюрчить вода... день і ніч... день і ніч... Збожеволіти можна! Коли тепер я увійшов до тієї хати й почув, що вода й досі продовжує шумно бігти, я аж здрігнувся. Переді мною повстала вся жахлива картина моого вмирання, перебігли уривки з колишнього життя, колишнього страждання у цій хаті. І я одразу відчув усім еством глибоко й незаперечно, як цю хату ненавиджу. Добре, що я звідси виїхав. Якийсь певний етап на ній закінчено. Може, справді, я почну тепер одужувати? Почуваю себе добре, так добре, як хіба ще в Трускавці. Ось уже другий місяць не палю. Помічаю значне освіжіння — добрий і довгий сон, жодних дієпепсичних ознак і болів, прекрасний апетит (їжа теж поки що є) і коли я днями купався, то вражений був, що так погладшав. Тож і хочеться, гадається, тепер, щоб нова хата, бодай темнувата й тісна, почала новий щасливіший етап у моєму житті.

Ще й позавчора сон: Хвильовий, Курбас і я під якимсь собором (здається у Чернігові), під білою стіною на зеленому весняному пагорбку вирішили випити і закусити. Сонце. Дерева в ніжній зелені ранньої весни. Теплін. Радість. Я наближаюсь до них, що сидять на траві, з літрівкою горілки, яку на ходу розкубрюю, сколочую сургуч. Тоді мені доруча-

ють ще хліба десь дістати. Біжу кудись убік попід парканами. Дістав і досадую, що це теперішній "німецько-український" хліб з проса, ячменю, кукурудзяних качанів та каштанів. Надрізаю цілушку — аж він біленський, як здобна булка. Кладу в рот — так, надзвичайно смашна, справжня булка! Їм з великим задоволенням. Іду і смаковито їм, а зустрічні люди дуже дивуються, що в мене такий білий, ну, просто велиcodний хліб... Мама (мій незмінний Мартин Задека) запевняє, що це дуже добрий сон.

Напередодні виходу з лікарні мене одвідала п. М. Донцова. Приїхала з Ковля на два-три дні в якихось редакційно-видавничих справах. Жвава й досить життерадісна літня вже й міловидна жінка в окулярах. Говорили багато про ВАПЛІТЕ і Хвильового. Д. Донцов зараз у Берліні.

19. XII. (1942)

11 год. ранку. Вчора прийшов Жорж і перервав запис — перевозили з ним його таратайкою останні книжки з моєї старої квартири. Вже книжки всі упорав — майже два тижні носив чемоданом, скільки дозволяла мені моя виразка. Осточортіло. Лишилось тепер перевезти меблі, німці обіцяють на 21-е машину.

Так от, Донцова. Вона в Ковлі редактує газету. Жаліється, що справа йде погано. Донцов незабаром має приїхати до неї на відпочинок. Коли довідалась, що я збираюсь на Львів, а звідти, мабуть, до Криниці, то дуже захопилась думкою, що слід було б на той час і Д-ву туди ж поїхати — він бо дуже хотів би зі мною бачитись і говорити. Але навряд чи німці його туди пустять. Розмова загалом була жвава й цікава. Сиділи вони (з нею п. Марія Я., що, власне, й привела її до лікарні) години зодві. На прощання я просив вітати Д. Д-ва.

16. XII. був у Губера, подав заяву й посвідку з поліклініки. Він за цей час дістав ще одного

кубика й ордена. Я привітав його. Розповів про мої справи.

— А на скільки вам треба їхати?

— Місяців на два-три.

— А де ваші попередні документи, довідка від Штадткомісаріату?

— У вас, отам унизу, у відділі видачі перепусток на виїзд.

— Ага, добре. Я зберу всі матеріали, виясню, подзвоніть мені знову... десь через тиждень.

Отже знову — крутанина, відтягання. Справа ж цілком ясна, цілком вичерплива довідка з клініки, де поставлено вимогу перебування в санаторії, а потім операції (у Зах. Укр.). Все ясно. Однак... однак він зопитує.

— Ну, а поза хворобою... які справи?

— Ніякі. У мене зараз одні-єдині справи: хвороба й лікування.

— То ви, значить, увесь час у дому?

— Так.

— А скажіть, у неділю цю ви хіба не були в Андріївській церкві?

— Я? Я взагалі мало ходжу, я дуже знесилений, а то б іще до церкви ходив та там вистоявав? Коли хочете знати, то з часу моого приїзду до Києва я ще ні разу в жодній церкві не був.

— Отакий ви, значить, домосід? — Якось із недовірою, з незадоволенням буркнув він.

— Ну, то подзвоніть мені через тиждень.

Вийшов я з відчуттям, що він з мене дуже незадоволений, бо не має з мене жодної користі. Але я певен, що він мені не вірить — все придивляється пильно, принюхується, прислухується, вважає за якусь дуже тонку, складну, небезпечну "штучку", що її важко розкүсити цілком. Ну, хай собі! Аби перепустку на Львів дав.

Учора над вечір — робітниця з пакунком від Я. (брата і сестри — ті що з Цукротресту). Листівка з написом: "Нашому видатному письменнику Аркадієві Любченкові — галицьким звичаєм від Св. Миколи". Сьогодні ж Миколи! І подарунки: всякої дієтичної їжі потрошку й туалетне мило, хльородонт, краватка. Люди прислали, що тільки могли в цих виключних умовах — і це дуже цінне, дуже хвильє. А найбільше зворушує сама увага. Важить навіть, як це все було запаковане — у білій папір з вирізаними визерунками та коловоровими нитками позав'язуване. Печать теплоти, щирості — по-дружньому, по-родинному мило, симпатично. Свої, мовляв, близькі, рідні люди.

А за вікном ляпотить. Дощ, туманець. Ота-ка зима. Ще й досі не було "серйозного" морозу.

20. XII. (1942)

Вчора увечорі у Я. Олеся, брата М. Я., нема, поїхав до Житомира. Застав двох: один зразу ж пішов (він з Рівного, приїхав у справах на день-два), другий, літній, залишився. Це — місцевий інженер-економіст із Цукротрес-

ту. Розповідав, що в будинку вчених відбулися доповіді у зв'язку з річницею смерти М. С. Грушевського. Доповіді у напівтемряві. Один вогник тільки блимає. Доповідач нічого не бачить у своїх нотатках і говорить уже так, з пам'яти. А проте і доповіді відбулися, і народу зібрались чимало їх послухати — просто як у катакомбах первісні християни. Це ж справді і відданість і, без перебільшень, — у цьому холоді, голоді, темряві, суровому цензурному догляді — героїзм! Німці для будинку вчених навіть світла не дали — от і маєш... ставлення! А втім, чи не характерно? — викликають М. Я. якось уточнити справи особистих документів. Запитання: ваша народність? — Українка. — Ale ж... послухайте... ви ж належите до шляхетного роду. — Ну, то що? Хіба українці не мають своєї шляхти? — Скільки нам відомо, ні. Її мають німці... ну, ще поляки, коли про слов'ян мова, ну, ще росіяни... — А українці? — А українці — селяни і робітники. Вони завжди тільки на когось працювали, а іхні нагадування про себе в історії — це ж тільки повстання рабів. То ви, значить все ж таки ...українка? — Так!

У середині листопада закрито й запечатано магазин Коваленка на Фундукліївській — книжки й художні речі. Сам він, дарма що прізвище українське, був заповзятим виразником прагнень та інтересів місцевих русотяпів, що тісно коло нього почали купчиться: тут продавалась російська емігрантська література й передплачувалось берлінське "Новое Слово". Він частенько їздив до Берліну — про нього говорили, що він навіть фольксдойч, навіть ніби походить з прибалтийських баронів. Сам я бачив і чув, як він, білобрисий та жовтокій типовий західно-північний інтелігент, увивався в магазині біля німецьких офіцерів і чудесно говорив німецькою мовою. І от одного дня Гестапо запечатало магазин, а Коваленка, всіх співробітників і тих покупців, що були у цей час у магазині, заарештувало.

Щось сталося з пресловутим Дудіном. Або виїхав кудись у довге відрядження, або ре-пресії зазнав, бо вже тижнів зо два нема його в пресі, а головне: "Последніе Новости" підписує, як редактор, Штепа (!).

Днями помер Моргилевський І. В. Який жаль, який жаль! Ще одна велика втрата в нашій українській культурі. Шкоду, що не міг бути на похороні — чолов'яга ж він прекрасний був! Допився таки Іполіт Владиславович, не зважав таки на ті тривожні гасла, що перед кількома роками почало подавати хворе серце. А ще й голодував, кажуть, дуже.

22. XII. (1942)

Вівторок. Зранку туманець, моква, потім трохи сонця. Зовсім як весна. На Дніпрі лід посинів, потемнів, аж почорнів — смугами, смугами — як бігли хвилі з вітром, так і замерзли, а тепер це дуже добре видко. Мокрий Поділ з лискучими дахами, мокрий наїжений Труханів острів, до якого через Дніпро про-

кладено льодом місток, величезні жовтаво-сірі плями узбережного піску і за островом пісчане поле, ген-ген до Старика. Дарниця мріє в тумані, дарницькі ліси вже самі обертаються в туманне видиво, тануть вдалені. І тепер ось в цю мокву, в сірий весняний день — який же ти хороший, мій Київе! Довго не хотілося йти з Володимирської гірки. Скільки у мене з нею зв'язано!

По вулицях ситі німці поспішають з пакунками, несуть ялинки, на Хрестатику біля їхніх магазинів повно машин. Купують, готовуються — передсвятковий настрій! У мене ж — передсвятковий сум.

Уже нема бульвара Шевченка, а є Ровнештрасе. Іменем Шевченка названо Караваївську, що за большевиків звалася вул. Толстого. А в тім, чого дивуватись? — Адже з перших днів під поліцію зайнято будинок Укр. Академії Наук (проти кол. буд. Центр. Ради).

Учора й позавчора далася гостро відчути хвороба — болі, діспепсія мабуть від гарбузового насіння, якого я найвся замість цигарок — ото дурний! Починає поступово скрадатись екзема. Чорт би його брав: одне кінчається, друге починається, і нема мені виходу з цього проклятого кола.

Вчора дали 8 чоловік полонених червоноармійців-козаків, і вони за день перенесли мені всі речі, крім піяніно. Пишу оце вже при своєму столі. Дав їм 150 крб., були дуже вдячні.

Сьогодні у Криштифенка — крамниця випадкових речей. Колись він робив спроби писати щось для дітей — ні, торгівець з нього куди кращий. Пробую “загнати” піяніно, мисливські чоботи, сакви. Обіцяв допомогти.

Сьогодні офіційне повідомлення: німці в районі Волга-Дон (важливий, вирішальний район!) відступили.

23. XII. (1942)

Мрячка. Туман такий, що за кілька кроків не видко ні будинків, ні людей. Тепло, аж парко — вище нуля, плюс 4.

Дзвонив до Губерта, бо сьогодні якраз минув тиждень від останнього побачення. Це було о 9½. Відповів: подзвонити об 11½. Так я й зробив, навіть на 5 хв. раніше. Уже його нема, відповів якийсь інший співробітник за нього, щоб подзвонити по обіді, а саме — о 2 год. Подзвоню конче. Буду невідступний, настирливий аж до нахабства. Нервую, дратує мене це крутійство й просто — знущання. Подумаєш, яка проблема: дозволити чи ні Любченкові на пару місяців поїхати до Львова? Бояться? Очевидно, так. Принаймні, вагаються. Яка глупота! Не туди б'еш, Моріце.

Ах, які ж вони справді дурні! Ніколи я не сподівався, все думав, що в ставлені до нас, українців, це — якась політиканська хитрість, короткачасова й зумовлена вимогами світової дипломатії. Все думав я, що ось-ось настане поворот, рішуча зміна на краще, бо інакше

буде пізно міняти ставлення. Але бачу, що вони й не думають його міняти. Уже давно бачу — і страшно боляче за себе і за них. Як ми помилились, в якій жахливій пастці опинились! Давно, давно вже бачу й день-у-день глибше переконуюсь. **Мене це так вражає, що спочатку я просто не хотів самому собі у цьому признаватися.** (Підкр. наше. Ред.). А вони? Зарозумілі, запоморочені “успіхами” переможці! Такі прекрасні вояки і такі короткозорі політики, невковиристі дипломати! Як же вони помиляються — це фатальне, фатальне!

24. XII. (1942)

Вчора таки додзвонився, хоч і не зразу — з труднощами (то довго зайнятий телефон, то раптом розмову, вже почату, перервали — треба ж конче всіляких ускладнень). Ну, врешті поговорили. Дозвіл на виїзд Гестапо дастъ, але треба тепер наново клопотатися спочатку перед Штадткомісаріатом, треба звідти знову принести вимогу, яку я вже приносив до СД три місяці тому. То ж був виклик Генералгубернаторства на роботу, тепер буде просто мое приватне прохання на лікування. Боюсь, що Штадткомісаріат тепер мені одмовить. А раз так, то й до Гестапо нічого буде звертатись.

Учора ж у Приходька у відділі культури. Дружина П-ка розповіла: коли була в Любомлі, дітей застала в жахливому стані. Спали по-котом, брудні, лахміття, голод, воши. Лесик звернувся до неї: — Це ж ви та тьотя, що проводжали нас у Києві. Так візьміть мене назад до тата, візьміть мене!

Вона хотіла його забрати, але П-ко одмовив. Він запевняє, що тепер у Шацьку їм добре. Днями приїдуть звідти люди й розкажуть точно. А люди ці поїхали забирати своїх дітей, інші — встановити місце могилок, бо двоє дітей вже померли там з черевного тифу. Сама вихователька Андріївська теж хвора на черевний тиф. От діла! Я від учорашнього дня ходжу як втрачений. Що ж там з малим? Боже, як боляче, що він не тут!

2 година дня. Допіру прийшов з гешефт-мандрів. У Криштофенка: гобелен, за його допомогою, здав на комісію до державного комісійного магазину (зарає же за рогом на Хрестатику) — за 2.000. Мисливські сакви не беруть. Випадково зайдла туди, шукаючи сервізу, М. Я. Розмова про Лесика. Каже, що там шириться черевний тиф, що дитину треба конче забрати й обіцяє це улаштувати протягом тижня — не йму віри. На мої справи з перепусткою, коли довідалась, що треба починати від Штадткомісаріату, дивиться скептично. Але я буду домогатись, зроблю все, що зможу.

Вертаючи, зазирнув до старого приміщення: як там піяніно? Зустріч із сусідкою на сходах. Вона — з виглядом тривожним і таємничим: — А знаєте, оце дніми приходило до нас Гестапо й розпитувало про вас. Як ви живете?

Чи багато людей до вас ходить і хто саме? Куди ви переїхали?.. Я сказала, що на Столинську, взагалі кажу... мало іх знаю, бо живу тут недавно, — і дивиться на мене допитливо, загадково.

Я спокійно усміхнувся, відповів, що це явище звичайне, що я — письменник, отже муслить бути до мене більша увага, ніж до звичайного рядового громадянина. А думаю про себе, що це вони перевіряли у зв'язку з моїм клопотанням про перепустку.

25. XII. (1942)

Учора в Я. Одна Марія. Зустріла радісною звісткою: поїхали вже по дітей до Любомля, привезуть усіх — і моого Лесика. А як ні, то вона організує цю справу і конче мені його привезуть. Далі пропонує: щось від часу до часу давати для преси Захід. Укр. ("Крак. вісті"), а вони мені тут місячно сплачують 2-3.000 крб. Так, мовляв, вирішили вони з Олесею допомогати мені покищо, бо ж ніде не працюю. (Догадуюсь: учора, зустрівши мене в магазині Криштофенка з клунком, вона зразу зрозуміла, що я продаю речі для прожиття). Далі розповідає: коли вона й брат познайомились зі мною в лікарні, то почали зраділо, захоплено розповідати про це й про мене (я ім обом дуже припав до вподоби) різним своїм знайомим українцям. Але дехто із земляків одразу ж найжився, почав їх розчаровувати, хапливо їх застерегати й старанно лятали мене та взагалі все "любченківське код-

ло" (плюс Панас Л-ко). Це їх турбхи збило з пантелику, однаке не розхолодило. Але під враженням цього всього зайдла вона отоді вдруге до лікарні й повела агресивні зі мною розмови, які мене гостро насторожили, хоч я й вирішив відповідати щиро, одверто: отакий я був, отакий я є, отаке мое (мабуть, кредо. Пропущене при переписуванні і зараз установити не можемо. Ред.) — для того я тікав од більшовиків, ризикуючи життям, щоб усе життя, усі сили віддати Україні, як робити це почав ще з юнацтва... Потім, як пішла вона од мене, я трохи завагався — чи не провокація? Адже вдруге лише бачу цю жінку з Галичини, що служить тут у Генералькомісаріяті. І пошкодував. Та пізно вже було. Тепер вона, одкривши мені причини, просила вибачити, що так довго й так настирно, зачіпливо турбувалася мене, хвору людину. І тепер, каже, ті ж землячки іншої співають: так, ми, мовляв, помилились, Любченко наша людина, чесна, віддана і... симпатична (ха-ха! — яка ницьтв!). Навіщо ж було мене плямити, не знаючи? Сволота! Може, ось тут — справжні провокатори?

(Далі буде)

Від редакції: Повідомляємо всіх зацікавлених, що 2-ї частини "Щоденника" А. Любченка видавати окремою книжкою не будемо, тому, якщо хоче мати цілість цього документального твору нашого визначного письменника, то радимо завчасно почати складати "Нові Дні".

ОЛЕКСАНДЕР СМОТРИЧ

1941

Я з ранку до вечора гасаю по місту в пошуках чогонебудь поїсти. Інколи мені це вдається. Наприклад — вчора. Сьогодні ж я живу приемним спогадом, і ніяк не можу перебороти в собі спокуси ще раз опинитися на Гоголівській вулиці, піднятися на четвертий поверх і подзвонити. Гоголівська вулиця. Четвертий поверх. Ти не забудеш?.. Як я можу забути? До речі... Галина сказала: до речі, мій батько викликаний у справі до Берліну. Чудово! Галина сказала: до речі, я тепер сама цілими днями. До речі, моя мама працює в німецькій комендантурі. За перекладачку. І все це — до речі. Хіба це не чудово? Галина сказала: завтра й заходь. Я зайдов. Це було вчора. Сьогодні — я таки піднімаюся на четвертий поверх і дзвоню. Галина. О, ти прийшов! Вона каже: я так на тебе чекала. Вибач. В кімнаті не прибрано... Галина каже: я така стомлена сьогодні... Ми проходимо до її кімнати. Нічого, нічого. Я кажу — нічого. На столику так само, як і вчора — декілька розкішних монографій. Галина вчора демонструвала мені цілу

купу якихось розкішних монографій. Ель Греко, Рубенс, ще хтось. Я машинально зацікавлений. Звичайно, я люблю мистецтво. Але, правду кажучи, тепер я не маю спеціяльного апетиту на всякі мистецтва. Сьогодні ні. Усі ці натюрморти тільки неприємно збуджують мою уяву. Натюрmort, натюрmort, і ще раз натюрmort. Яке це неприємне слово. Ні, я не маю спеціяльного апетиту на такі екзотичні речі, як виноград чи помаранчі. Мій нюх лоскоче запах вареної курки, що, не зважаючи на ціліно причинені двері, нестися просто мені до носа. Я знаю, що цей запах походить з їхньої кухні. Тим більше, що цей запах удалив мені в ніс, коли ми тільки проходили мимо їхньої кухні. Тим більше, що вчора Галина частувала мене курячим бульйоном, у якому плавав курячий пуп і шматочок крила. Ах, всі ці ангели і херувимчики з небесними крильцями! Невже Галина не здогадується, що я голодний? Просто голодний. Невже цим разом все це закінчиться самим демонструванням розкішних монографій, і нічим іншим, нічим істотнішим? Чому я не можу сказати

їй — щиро й відверто — я голодний. Чомусь не можу... Галина запрошує мене сісти на м'який диван. На м'якому дивані сидіти безпечно зручніше. Галина також опускається на диван. Коли ж справа дійде до чогось істотнішого? Галина усміхається. Я також усміхається. Я усміхається машинально. Мені зовсім не хочеться усміхатися. Галина кокетуючи запитує мене про... когось... Я сам не знаю про кого. Чи я бачився з... кимось сьогодні? Чи я може заходив до... Ні, я сьогодні нікуди не заходив. То може вчора?.. Я проковтнув слину. Спогад — вчора... Невже вона не заважила, як я вчора проковтнув майже недожований пуп і висмоктав з таким апетитом кісточки курячого крила?.. Я кажу — вчора... Я нічого більше не кажу. Галина каже: тепер нам слід про все подумати.. Вона каже: тепер нам стільки треба передумати... До речі... Що мені снилося цієї ночі?.. Нічого мені не снилося. Галині щось снилося. О, це навіть я їй приснився! Чи не приснився я їй голодний? Не знаю. Мені про це у неї запитатися чомусь незручно. Ні, їй снився якийсь фантастичний сон. Галина каже, що так їй ще ніхто й ніколи не снився. Що б це могло значити?.. Що б усе це могло значити?.. Я не знаю. Звідки мені знати. Галина каже, що все це дуже добре... Я мушу написати щось надзвичайне... Галина каже, що я мушу написати щось надзвичайне. Вона каже, що я маю надзвичайний дар. Галина каже, що вона ніколи ще не зустрічала людини, яка б мала таке відчуття всього мистецького і прекрасного, як я... Чи до лиця їй ця рожева блузка?.. І може краще трошки затягнути штори на вікні?.. Сонце... Так, так, у кімнаті занадто сонячно... Очі ріж... Галина підводиться і затягує штори. Потім усміхається до мене. Так краще, правда?.. В очі не так світить сонце... Я згоджується. Мені байдуже. І все ж таки... Галина каже: і все ж таки чого це ти мені приснився? Так незвичайно... Галина каже — романтично... Галина опускається поруч мене. Чому я сьогодні такий похмурий?.. Може я ходив сьогодні дивитися на трьох повіщених? Невже? Ні, мене це не цікавить. Я їй кажу: мене це зовсім не цікавить. Галина каже: і все ж таки це жахливо!.. Я не перέчу. Мені байдуже. Це з кожним може статися. З кожним, хто сам не вішає інших! Галина мене запитує — чому ж я тоді сьогодні не в гуморі? Я думаю. Я думаю: що їй мені відповісти? Врешті-решт, чому я не можу пereйти з нею на іншу розмову? На іншу, менш романтичну... Я сам не знаю, чому... Я ж маю таке відчуття всього прекрасного й мистецького. Може тому... В кімнаті тепер безперечно затишно й Галина поруч. Галина, яка мені завжди так подобалася. Я навіть не mrяв, що ми колись будемо отак сидіти поруч і вона, — не я, а вона, — буде грati першу скрипку. Галина каже, що вона вчора цілий вечір грала і думала про мене... Галина каже, що їй чомусь хочеться наплювати на все: на всі ці розстріли, на всяку окупацію... До речі... Галина

каже: до речі, сьогодні ранком з першого поверху когось забрало гестапо. Вона не цікавилася навіть, кого. На першому поверсі тут мешкає декілька родин. Про це двірник щось говорив. Галина каже, що вона не може цим всім цікавитися. Забагато! Правда?.. Я згоджується. Справді забагато. До речі... Я їй кажу: до речі, це саме сталося і в нашому будинку. Скрізь, скрізь... Галина каже, що ми не можемо це все до серця брати. І ми не можемо за кожного відповідати, правда? Мені не хочеться жартувати. Але я чомусь посміхаюся й кажу, що про це ніхто нас не запитує! І добре! Галина каже, що це, навіть, дуже добре. До речі... Ти знаєш Шурку?.. Ах, так... Він був на п'ятому курсі. Так, так, у нас у консерваторії. Гаразд. Ти ще не знаєш! Ти ще не знаєш, що з ним сталося! Не знаю. Цей Шурка мене мало цікавить. Так, але до речі... Галина каже, що він сам запропонував свої послуги... Це підло, а?.. Я не маю жодного сумніву, що це таки підло. Це завжди — підло. Галина каже: він видав німцям трьох комісарів. Один з них мешкав у нашому будинку. Ні, не тепер, ще до війни. Галина каже, що цей Шурка часом до неї заходив... О! Ні, ні, не тепер! Ще до війни. Для мене це не новина. Я знаю. Ні, я нічого такого не думаю... О, він постійно був голодний... Він з дуже доброї родини... Я знаю, знаю... Він, навіть, у мене гроші позичав. Гаразд, гаразд. Я їй чомусь кажу: гаразд, гаразд. Мені не хочеться про Шурку зараз думати. Галина каже, що їй також не хочеться про нього думати. Не тільки про нього. Галина каже, що зараз їй ні про кого не хочеться думати. Мені також. Галина каже, що нам краще зараз думати про зовсім інше... Щось зовсім, зовсім інше... Про що?.. О, мало про що! Не все ж таке темне, погане... Галина знову каже, що вчора вона грала й думала про мене... Галина каже, що вона грала Баха і думала про мене... Галина каже, що ця музика чимось їй нагадує мене... Галина каже, що в мені є щось особливe, щось незвичайне... Вона каже, що це я, ніхто інший, допоміг їй зрозуміти... Вона каже: зрозуміти щось таке, чого я ніколи раніше не могла зрозуміти... Яка я вдячна тобі... за все, за все... Ти все це дещо перебільшуєш, Галино. Я сам нічого не розумію. Нічого я не можу зрозуміти в його музиці... Я маю на увазі Баха... Галина смеється. Неправда, неправда! Ти все чудово розумієш! Вона каже: ти ж учора стільки говорив про це! Ах, вчора... Так, звичайно, вчора... Галина каже, що від учора здається нічого не зміniloся... Барокко! Так, звичайно, барокко... Барокко від учора не зміniloся. Галина втретє каже, що вчора цілий вечір — цілий-цілісний — вечір грала й думала про мене... Між іншим... Галина каже, що вона так-таки й не сказала... Вона не сказала мені, що сталося з Шуркою... Жахлива річ! Галина каже, що з Шуркою сталася жахлива річ. І, може, найжахливіша! Сам винний! Врешті-решт — сам винний! Я їй кажу

ще раз: цей Шурка мене ніскільки не цікавить. І нехай він залишився мені винний якіс там копійки!.. Ах, все ж це тільки між іншим... Гаразд! Звичайно, він сам у всьому винний. Його здається ніхто не тягнув за язик, правда?.. Тепер... людина, яка знає аж трох колишніх комісарів!.. Це може видатися підохрілим!.. Це може видатися підохрілим, правда?.. Галина зітхає й каже, ще раз каже, що зрештою вона усім цим не цікавиться. Галина каже, що вона знала... Вона каже: о, я напевно знала, що ти сьогодні прийдеш до мене... І я навмисне вчора не сказала, щоб ти прийшов! Я знала, знала! Галина каже, що вона сьогодні цілий ранок думала про мене. Вона каже, що вона цілий ранок лежала на цьому дивані й думала про мене... І потім чекала... Галина ще раз запитує: чому?.. Чому я сьогодні такий похмурий?.. Галина каже: не треба... Вона каже, що зовсім не треба бути похмурим... Галина каже, що вчора вона ніколи не забуде... До речі... Готика... Ні, ти обіцяв! Це все, що рветься до неба, правда?.. Галина каже: не будемо ж ми думати про всяких комісарів! Вона каже: не будемо ж ми думати про різну наволоч... Цей Шурка... Знову Шурка?.. Галина каже: ти не повіриш, як лізе він мені до голови! Ні, ні, мені противно думати про нього! Навіщо ж думати?.. Сам винний! Галина каже: сам винний! Звичайно, він це зробив з якихось переконань... У нього здається батько був розстріляний, чи засланий у тридцять сьомому... Галина каже: щось таке... Галина каже: я дуже мало цим цікавилася... Галина каже, що й тоді — ще до війни — вона мало цікавилася... Вона каже: подібними речами. Все те саме! Галина каже: все те саме, все те саме... і надокучило... Це правда: надокучило. Галина усміхається до мене. Вона каже, що я від усього цього втік до неї! О, я навіть чую її подих. Мені залишається лише притиснутися до її уст. І все це таке близьке й можливе. Зовсім, як сон. І я чомусь так само, як часом у сні, не можу! Вона мені колись не раз так снилася. Колись. Але так само. Галина кладе свої пальці на мої і дивиться мені в очі, і шепотить: утік, утік... ти від усього втік... Мені не хочеться вдавати. Я знаю: якщо я зараз притиснуся до її уст — все це буде неправда. Галина ще щось шепотить. Вона шепотить, а в моїй голові чорт знає що — вчора — я добре вчора завважив скільки ще супу залишилося в каструлі — як з каструлі стирчала куряча нога, і на нозі були недоскубані корінці пір'я... Ха! Я таки притискаюся до її уст, і бачу... Я все чудово бачу. І це найгірше. Галина заплющує очі, і важко дихає. Галина опускає голову мені на груди і щось шепотить. І все це у нас виходить недобре — фальшиво, і ще якось... чорт знає як... Галина підводить голову і дивиться мені в очі. Я бачу на її обличчі усмішку, і чорт... Я вже готовий її відповісти усмішкою! Я бачу... Я знаю — ця усмішка, і все, що завжди називалося — Галиною, Га-

линою... І я! Ну що таке я?.. Студент. Мешканець найпаскуднішої околиці міста. Я знав: у ній батько архітект, і мати — архітект. Родина архітектів. Цей Шурка! Це він мені оповідав. Яка у них квартира! І Блютнера рояль! І скільки монографій! Так, закордонних монографій! Ні, я справді ніде таких не бачив! Я вчора їх побачив уперше. Вчора... Галина каже: що з тобою?.. Нічого, нічого... Галина так само дивиться мені в очі й шепотить — О, як ти дивишся на мене... Я також шепочу. Я сам не знаю, чому я шепочу. Я шепочу: нічого, нічого... І все так само бачу... В Галини між двома передніми зубами шматочок... Я, навіть, знаю чого шматочок... Це, може, навіть мікроскопічний шматочок... і всеодно — шматочок курки. Галина до мене шепотить. Я їй відповідаю: так, звичайно... Я сам не знаю, що саме звичайно. Галина заперечливо хитає головою і каже, що все це не зовсім звичайно... І все, що трапилось між нами вчора, і все... Галина кладе мені голову на груди й мовчить. Я дивлюся на стіл. Той самий стіл. На столі декілька монографій. Тих самих, що й учора, монографій. Я машинально читаю на одній корінці: Рафаель. Галина здається вчора мені пропонувала взяти з собою цю монографію. А може котrusь іншу. Вона сказала, що я мушу більше працювати. Вона сказала: ти мусиш більше працювати над собою... Галина сказала, що з мене вийшов би непересічний мистецтвознавець. Вона сказала: ти маєш повну змогу перечитати всі ці монографії. Галина сказала, що всі ці монографії велика цінність. Вона сказала, що цими монографіями страшенно дорожить її батько. Галина сказала, що я мусітиму поводитися з цими монографіями дуже дбайливо. Гаразд. Я не читаю, ні, я не розумію по-італійськи, я не читаю по-французьки, і по-голяндськи не читаю... Галина міцніше притискається до моїх грудей. Мені трохи важко дихати, але я дихаю. Галина шепотить... Я дивлюся на вікно. І раптом згадую, що мені ще далеко йти додому, і, що по вулицях міста можна ходити лише до восьмої години. Я кажу Галині, що мені вже може час іти. Галина підводить голову й дивиться мені в очі. Потім раптом повертається обличчям до вікна. Так, так! Галина каже, що завтра я обов'язково прийду до неї. І ми знову будемо разом. Я згоджуся. Галина каже, що кожну мить може повернутися її мама. Вже пізно. Справді пізно. Галина каже, що вона й сьогодні буде цілий вечір думати про мене. Чи ти мені й сьогодні будеш снитися?.. Вона до мене усміхається. Вона каже, що вона мене тепер чудово знає... Галина каже, що я також про неї буду думати... Галина каже, що вчора я забув з собою взяти монографію. Вона каже, що я не мушу бути таким неуважливим. Мені чомусь соромно дивитися на її обличчя. Мені соромно дивитися на її зуби. І взагалі соромно. Невже я такий дріб'язковий? Яка це дріб'язковість. Недобре. Дуже недобре. Галина напевно не

чистила сьогодні зуби. Вона не чистила зубів після обіду... Хто ж чистить зуби після обіду? Врешті-решт, я сам, може, винний... Я занадто довго не наважувався завернути на Гоголівську вулицю і довго вештався іншими вулицями міста. Я бачив трох повішених. Я їх не спеціально бачив. Я просто їх побачив. Я довго на них не дивився. Пройшов мимо і все. Галина мене запитує, яку саме я хотів учора взяти монографію. Я їй відповідаю: ту... Я не знаю, яку я хотів узяти монографію. Галина каже, що в цій німецький текст. Гаразд. Я кажу Галині, що по-німецьки я все чудово розумію. Так, я саме цю хотів узяти. Так, так, звичайно, я обгорну її папером. Галина зітхає й каже, що нам уже справді час і попрощатися. Вона каже: яка шкода, яка шкода... Галина каже, що вона не встигла мені заграти Баха. Але завтра!... Завтра?... Так, так, звичайно. Галина каже: до завтра. Я також кажу: до завтра. Галина кладе мені обидві руки на шию й устами припадає до моїх уст. Недобре. Я думаю: недобре. Галина шепотить: іди... Вона шепотить: тепер уже йди... Я йду. Під пахвою в мене монографія. Я проходжу мимо кухні. Мені зовсім не хочеться бути дріб'язковим, і я затамовую подих. Галина каже, щоб я ніколи більше не був такий похмурий. Вона каже: ти не маєш права в моїй присутності бути таким похмурим, як сьогодні. Завтра... Так, так, завтра. Я виходжу на сходи. Галина мені шепотить: надобраніч... Мені чомусь не хочеться бачити її обличчя. Мені соромно. Мені соромно за самого себе. Я почиваю, як у мені ворушиться якесь недобре почуття до неї. Мені справді соромно за самого себе. Я їй відповідаю: надобраніч, і швидко опускаюся сходами. Галина каже... Галина ще щось каже... Нічого, нічого — я обережно. Завтра?.. Завтра. Я чую, як Галина замикає двері. Я знаю, що вона зараз проходить мимо їхньої кухні. Я ніколи не був у їхній кухні. Мені навіщо? Чому в мене таке недобре почуття до Галини? Ні, я просто змарнував час. Сам винний. Я мушу сам на себе сердитися. Так, сам на себе... Галина кричить мені щось з вікна. Я їй махаю монографією. Потім завертаю за ріг і йду вулицею. Який я дріб'язковий! Який я... Чорт забирай, який я голодний! Я хочу думати, що так мені й треба. Мені навіть приемно було б так думати. Однаке, я чомусь не можу думати, що так мені й треба. Я неначе бачу обличчя Галини. Я бачу її усміхнене обличчя. Я, навіть, на якусь мить заплющую очі, щоб її не бачити. Але вона ще краще вимальовується в моїй уяві й починає щось непритомнно шепотти. Ні, це я сам мало не непритомню. Я проходжу мимо базару. Порожній базар. Уже пізно. Ні, якихось дві-три баби чимось ще торгають. Це мусять бути дуже сміливі баби. Вони напевно мешкають десь тут поблизу. Чого мені до них підходити? Раптом... Так

Мих. Ситник

**

Бджоли цілуються з колосом,
Жайворон в'ється в блакиті,
Сонце розпеченим колесом
Котиться тихо по житі,

Роси збиває, обтрушує,
Як сльози із тисячі вій,
І згорає над дичкою-грушою
У радості степовій.

це було зовсім раптом. Хтось вихопив з-під моєї пахви монографію. Я навіть забув за цю монографію. Я обертаюся. Я ту ж мить обертаюся і бачу німця. Він у військовій уніформі. Німець не дивиться на мене. Він перегортає сторінки монографії. У нього на обличчі такий вираз, неначе це його монографія. Я простягаю до монографії руку. Німець однією рукою відводить мою руку. Потім цією ж рукою нишпорить у себе в кишені і щось говорить. Швидше до монографії, як до мене. Німець витягає з кишені жмуток паперових грошей і, щось говорячи, пхає цей жмуток мені в руки. Я якусь мить дивлюся на гроши. Звичайні радянські гроши. П'ятірки й десятки. Німець кладе монографію собі під пахву й задоволено до мене посміхається. Я також посміхаюся. Я сам не знаю, чому я посміхаюся. Я взагалі нічого не знаю. Німець повертається до мене спиною і йде. Я хапаю німця за рукав. Він обертається до мене обличчям. На його обличчі запитання. Я розумію, що на його обличчі запитання. Він лізе до кишені. Я заперечливо хитаю головою. Німець кидає на брук ще декілька банкнотів. Він швидко завертає за ріг. Я ще якусь мить стою й дивлюся на тих декілька банкнотів. Потім дивлюся на три баби. Я бачу, що баби так само дивляться на мене, як я на них. Я бачу, як одна з них підводиться. Вона проходить до мене. Вона щось шамотить. Вона схиляється й піднімає тих декілька банкнотів. Вона кличе мене за собою. Я йду за нею. Потім їм якісь пляцки. Ім з appetitom. І пройдаю всі гроши. Баби кажуть, що я непогано продав щось німцеві. Баби дивуються. Одна з них каже, що вона спалила купу... Вона каже — отаку купу книжок! Якби знала! Вона каже, що це були книжки якогось розстріяного жида. Інша баба каже... Вона до мене каже: наївся, синку?.. Баба, що спалила книжки каже: пора... Інші це саме кажуть. І я собі це саме кажу. Баби мені кажуть: з Богом... І я бабам відповідаю щось. Баби беруть кошики і йдуть. Я також йду. Я думаю, як мені ще далеко додому. Нічого. Тепер зовсім нічого. Я швидко дійду. Тепер я швидко дійду. Я думаю, як мені хочеться спати, і вдвічі прискорюю ходу.

1952.

ПІСНЯ НЕНАВИСТИ

— Продай мені свій комуз¹), дівчино...

— Але джолдаш²) не вміє на ньому грati.

— То ти мене навчиши...

У Каріми зуби білі, як у собачати. Аж сяють! І шкіра смаглява, прогріта наскрізь сонцем, і брови, наче відміряні під лінійку...

— Скільки тобі років, дитино?

— Ха! Дитина! Я киз (дівчина), я вже наречена.

— Але ж...

— Ну, чотирнадцять. Багато вже!

Пливе у повітрі легке павутиння. Осінь. Проте, вдень така спека, що навіть відомий ненависник води — кіт підходить до арика³), може лапку і облизує холодні краплі на ній.

Сім'я Каріми офіційно живе в будинку, неофіційно в юрті, тут же, біля шляху.

Традиція — є велика річ, і старий Чампанкул приймає в кімнаті тільки гостя не киргиза.

Ох, ці чужинці! Як їм хочеться все перевернути на власний смак. Вони досі ще сміються з халата... А спробуйте обйтись без нього в передгр'ях Тань-Шаня, де різкий вітер перемагає сонце, а про ніч нема чого й говорити. Тоді одного халата навіть замало.

Взагалі з будовою ‘нового світу’ досить мороки і неприємностей... Який з киргиза, з азійця колективіст, коли він у глибині душі і дружину вважає власністю...

Ось вигадали нове повноліття в сімнадцять років! Ха! Мати Чампанкула народила його в неповних п'ятнадцять. І виріс він неабияким парубком — кремезним, сильним, бугая у свій час на бігу зупиняв.

— Ну, та нехай. Закон законом, а традиція традицією. Любесенько просватав Чампанкул свою старшу доньку, одержав калим — дві тисячі п'ятсот карбованців. Тепер мула повинчає молоду пару, а через три роки вона, якби й нічого не було, з'явиться до сільського соєту і зареєструє свій шлюб.

— Джолдаш не комуніст?

— Ні.

— Слово чести?

— Слово чести.

— То ж дай старому Чампанкулові руку і вважай його своїм другом.

Чампанкул щільніше зачиняє двері і підсаджується на кошму.

— Слухай. Ми не любимо чужинців. Жадного зла ми їм не чинимо, але... Ти маєш свою батьківщину, я свою. Приїди до нас, як гость, живи, працюй, допомагай нам тою високою культурою, якої у нас бракує. Але розпоряджатися нашими тілами й душами, о, ні, колись зірветься, і буде великий — великий тріск...

Старий заглибився думками у своє сокровенне, потім підвів на мене очі.

— Ти акин (співець). Я також акин. Це у нас родове, з діда-прадіда. Я знаю дуже багато пісень і з ‘‘Манаса’’⁴) і інших. Я сам складаю пісні. Отже, ти мене зрозумієш і... не проходи.

— Совєтська влада... Боже мій! Коли б ми знали, що це таке. Запевняю, Середня Азія не складає зброї до останнього подиху останнього вояка.

Чампанкул раптом ударив у долоні. Одразу ж рипнули двері — і знайома уже чотирнадцятирічна наречена стала перед батьком.

— Заспівай джолдашеві — сказав він по-киргизьки, — тієї пісні. Розумієш? — Це ми склали з нею разом, — пояснив він — пісню ненависти...

Під речитатив комуза, тихенько, щоб не чути було надворі, почала дівчина співати. То був віршований марш з ідеєю відомої ‘‘Варшавянки’’, тільки сuto-національний. У перекладі він звучав так:

— ‘‘Відколи стойть земля, ніхто не перетинав нам дороги у наших степах. Ми вільно рухались разом із своїми отарами, щоб вони міцніли на незайманих зелених пасовиськах, приносили радість і багатство господарям. Ми були горді й сміливі, як беркути, не знали горя, бо не знали ярма. Тепер нас посадили в клітку — колгоспи, а в клітці-колгоспі туга обгортає серця, гнуться плечі і очі починають слізитись... О, мій народе! Хто повісив на твою спину торбу старця? Хто відібрав твою худобу? Хто плюнув у святе обличчя Пророка? Ми тепер робимо все навіворті... Коли хочеться плакати, ми сміємось. Коли втома хилить тіло додолу, танцюємо. Коли злість стойть у горлянці, кричимо ‘‘Славу’’.

З кожним днем щораз менше стає орлів. Найкращим постинали голови, або ж повезли в чужу країну на копальні й на канали. Багато перетворилось на ішаків і возить на своєму хребті глузливих господарів.

Але прийде час, прилетить орел із-за гір, покличе всіх до бою. І тоді буде багато крові і багато радості...’’

Дівчина співала, а старий Чампанкул похвально хитав головою.

— Вона недавно була у Китаї, — прошепотів він, і батьківські очі блиснули гордістю.

— Невже?

— Так. Тут же близько, сто п'ятдесят кілометрів, а ми знаємо такі стежки, де не ступала нога чужинця.

— Ну?

— Там багато наших. Утікли. Ждуть часу. І він прийде, джолдаш, він прийде!

— Коли?

— Я знаю? Може рік, може два, а може й більше. Але Середня Азія — шар сухої іглиці. Кинь жарину — спалахне полум'я.

Каріма світила сніжними зубами, гостро й визивно дивилась кудись крізь стіну, і мимоволі спливала думка:

Так, це вже не дитина. Це — орленя, що полетить сміливо й високо, поруч із старшиими орлами. І в найтяжчий, у смертельний свій

час не випустить з вуст розпачливого зойку, а заспіває пісню ненависті.

- 1) Камуз — азійський музичний інструмент.
- 2) Джолдаш — товариш, приятель.
- 3) Арик — канал, з якого поливаються поля.
- 4) Манас — киргизька епопея.

Н. ЩЕРБИНА

Над Кубанню

(Бувальщина)

Було це десь коло 1870 року. На той час чорноморські козаки, колись запорожці, відбили багацько черкеських нападів із-за Кубані; заснували курені,¹⁾ поставили гарні, білі хати, поодружувалися, виховували садки. А незабаром і церкви поставили. Черкеси тоді вже боялися козаків і рідко коли нападали на курені. Багато їх, що не хотіли жити мирно й не могли терпіти поруч себе козаків, виїхало до Туреччини. Тоді їхні гарби²⁾ голосно й жалібно скрипіли, наче плакали, прощаючись із насидженими місцями по Закубанню. Козаки почали забувати довголітню ворожнечу з черкесами і навіть не боялися виїздити на степ на роботу без рушниці й кинджала. А ще недавно козак, бувало, оре та сіє при кинджалі.

З черкесів уже об'явилися й кунаки³⁾, які заводили знайомство з козаками, називаючи їх: "знаком". Кунаки приходили до куренів, дарували козакам великі кружала сухого черкеського сиру, бриндзю, вузенькі, чорні пояси, прикрашені рясними брязкальцями. А козаки давали їм те, чого не мали черкеси.

Курінь Корсунський козаки заснували на високому, правому березі Кубані, біля дубинки⁴⁾, за якою, над плавенською, підіймаються високі Рясні Могилки — давні скитські могили. Правий берег від самих гір і аж чи не до Катеринодару набагато вищий за лівий. Од правого берега Кубані розстеляється неоглядний, рівний-рівний степ, зарослий чагарами терну та гльоду. Хіба де-не-де замріє поодинока давня могила, піdnімаючись над степом сизою, гостроверхую горою. По той бік Кубані, на лівому березі, низ і низ, тисячолітні дуби, старезні, кудлаті верби, білоністи високі тополі, ясени та осокори, до верхів'я обвиті лозами дикого, чорного й білого, винограду. Далі видніє, як на долоні, хвилювата, синя смуга Кавказьких, буйнозелених гір. Білють у вічному снігу гострі верхогір'я Ельбруса, Казбеку, Дихтау. Пишнозелені гори бурунами біжать із півночі на південь і спускаються в Чорне море.

То був час, коли кубанські козаки ще не знали паїв⁵⁾. Кожен обирає собі в степу, між чагарами, ділянку землі, скільки міг обробити, викорчував тернища, гльодовища, бу-

дяччя та буркуняччя; розполохував вовківню, лисиць і зайців. А потім цю землю, відвоюовану від чагарів, орав і засідав. Коні та воли ходили пустопаш скрізь по степах. На розлогій цілині козаки випасували табуни коней, отари овець, воли та великі череди худоби. А що вже ягоди тієї було, то не обернешся! Люди наривали поміж чагарами не то що відрами, а цілі вагани⁶⁾ дорідної, пахучої полуниці. Зимою жили всі в достатку й задоволенні.

Та заманулося черкесам ото спробувати ще раз своєї сили, закортіло їм пограбувати й розорити корсунців. Либонь корсунці такі небачні й дурні!

А трапилося це он як. Ріка Кубань, що рідко коли замерзає, тієї зими добре скувалася льодом.

Черкеси зібралися великими силами — від авула Хаджі-бей аж до річки Білої, що по той бік упадає в Кубань. Не світ — не зоря, а вони вже ось-ось, чорною хмарою сунуть.

Та пильне око в козака! Не пропустить ні одного шурхоту! Козак здалека помітив їх з пікета⁷⁾, з високенного Гусячого Берега⁸⁾. Козак подав куріневі знак пострілом з рушниці.

Заворушився курінь, заметувився люд, гала-гала — поспішає усяк. У церкві задзвонили в усі дзвони. Від пікета прибіг вістовий і переказав про страшну навалу черкесні. Жінки похапцем набивали мішки та чували⁹⁾ найдорогішим добром: сукнами, кашміром¹⁰⁾, сорочками, спідницями. Та всього з собою не забереш! Старе й мале кинулось до церкви і всі замкнулися в ній. Так робили здавна, коли черкеси нападали на курінь. А козаки — за рушниці та шаблі! Хто — на коня, хто пішаницею — до правління¹¹⁾. Отаман зібрав усіх і коротко сказав: однім непомітно розташуватися край куреня поодаль, з обох боків ворога; другим спуститися глинищем у плавню, рабки доліти до високої кручині Гусячого Берега і зробити там засідку. А іншим козакам купками поставати по вулицях усередині куреня. Коли ж засідка почне стріляти, то гав не лови! Козаки з усіх боків мають зчинити бучну стрілянину і з криком накину-

тися на ворога, щоб нагнати йому страху і збити його з пантелику.

Козаки тільки встигли сказати у відповідь: "Норовистому коневі вкрутимо хвоста!", враз поділились на частини й гайнули на призначені місця.

Отож черкесня по два — по три переїздить через Кубань.

А козаки приготувалися зустріти їх. Один молодий, чорнявий жартун Свирид Голуб, не вгаваючи, кепкував з черкесів:

— Не вам, голомозькам¹²⁾, наших баранців чики-різати! Часничники! Хурда¹³⁾ віспувата! Назад, чуречники, до свого ялка!¹⁴⁾

Козаки: Метелько, Гарнага, Рябошапка, Топчай, Щедро та Лоза, сидячи біля нього навпочіпки і нетерпляче гладячи рушниці, сміялись і підсипали до балачки ще чудніших прикладок. А деякі, хто сидів подалі, усміхались і на пантоніми показували, як даватимуть черкесам джьюсу та як топитимуть їх.

Черкеси сунуты — із гіканням, з верещанням, шкульськими канчуками підганяючи коні. "Гі-і-і! Гі-гі-гі! Гі-і-і!" — зіпає з їхнього стовпща. Вдерлися в курінь, заскочили до крайніх хат, тягнуть усяке добро: чекміні¹⁵⁾, балахони¹⁶⁾, чоботи і — в сакви¹⁷⁾, на коні. А дехто виводить із двору корову, бузівка, бугайця, стригуна.

Тоді жарнули козаки з засідки, з-за Гусячого Берега, в спину черкесам; інші шарахнули з двох боків куреня, а треті торонхнули з вулиць і з вигуками біжать на ворога. Отерепіли черкеси, злякалися, кинулись до ріки. А козаки з засідки строчать ще завзятіш. Ззаду доганяють черкесів, рубають шаблями, — кулями підтинають. Кричати:

— Січи голомозих! Бий коростявих джигитів! Рубай невіру до тла!

Збились черкесів на льоду сила-силенна. Падають підстрілені коні, захаращують дорогу іншим. Увігнувся лід, у багатьох місцях тріснув і з гуркотом провалився. Шубовснули під великі крижини передні ватаги черкесських верхівців. А задні не могли здергати розпалинених коней і — з узвозу, з плавні, один за одним, летіли стрімголов і падали з кіньми шкереберть у холодну безодню. Тільки й чути: чальбух! чальбух!.. З розгону стрибали на кригу, а вона все більш ламалась і ламалась. Тільки під кригою гуркотіло та кудлаті, високі шапки купами чорніли на Кубані. Мало хто врятувався. Ловко провчили часничників, і їхнім дітям упомку буде!

Після того черкеси ніколи не нападали на Корсунський курінь. Він і досі є, той курінь, і називається: Старо-Корсунська станиця.

А про ту подію люди переказують: "Черкесів тоді потопили тъму-тъмущу. Можна було б

із самих шапок намостити моста через Кубань, такого їх погинуло багацько!"

Ще довго серед козаків ходила приказка: "Будемо шапками Кубань гатити" або: "По шапках перейдемо Кубань".

Отаку відсіч козаки дали черкесам.

1) Тепер козацькі оселі **курені** називаються станіцями.

2) **Гарба** — черкеський візок на двох колесах.

3) **Кунак** — приятель, друг.

4) **Дубинка** — дубовий, невеликий ліс.

5) **Пай** — наділ землі у кубанських козаків. У різних місцевостях і в різni роках пай був неоднаковий, напр., від 20, 15, 10 до 5 і 4 десятин (останні цифри стосуються років 1915-16). Пай діставав козак, якому минуло 16 років. Жінки-козачки ніяких пайв не мали.

6) **Вагани** — великі, дерев'яні ночви прати близну.

7) **Пікет** — спостережна будода, **виглядка** на високих стовпах, з наметом як захистом від дощу і сонця. Злали на неї по драбині. З виглядки козаки спостерігали за ворогом. Такі виглядки були розташовані скрізь по правому березі Кубані.

8) **Гусячий Берег** — широка смуга цілини на правому березі Кубані, проти Корсунського куреня. Гусячим назвали його певно тому, що на його лишному шпориші паслися й спочивали цілі табуни свійських гусей.

9) **Чувал** — великий мішок.

10) **Кашмир** — тканина доброї якості, була поширенна на Кубанщині до встановлення комуністичної влади.

11) **Правління** — управа.

12) **Голомозими** або **голомозьками** козаки назвали черкесів за те, що вони рано лісіють; часничниками — за те, що дуже люблять часник та цибулю; віспуватими й коростявиими — за те, що в них поширені віспа й короста.

13) **Хурда** — хворі або худі вівці.

14) **Ялок** — корито годувати собак.

15) **Чекмінь** — Чекменем називався тонкий, міщанський, часом плисовий, одяг. Кубанські ж козаки назвали так свій верхній козацький одяг з викотом і широкими рукавами, з нашивками на грудях для газирів (спеціальних прикрас, часто срібних, з ланцюжками, формою подібних до довгих патронів з довгастими кулями). Офіційною назвою чекменя була черкеска, вживана в російських колах. Кубанські козаки обрали назулу чекмінь, треба гадати, щоб зберегти свою (українську) назву. З цього погляду цікаво, що карачайці, напр., не знають, що таке "спічка" (рос. слово) і повсюдно вживають "сірник", як своє слово. Певна річ, "сірник" вони запозичили в кубанських козаків, родом українців.

16) **Балахон** — верхній, тонкий і довгий козацький одяг. Оскільки ж чекмінь одягають тільки на балахон, то цей останній правиль чекміневі за спідній одяг.

17) **Сакви** — торби при сіdlі, бувають коштовні.

Регабілітація людини

(“Мана” Докії Гуменної)

Мушу признатися: “Діти чумацького шляху”, чотиритомова епопея Докії Гуменної, викликають у мене почуття пошани, я визнаю їхню документально-психологічну цінність, але, за винятком кількох ліричних сцен, головне в першому томі, вони не породжують тієї електричної іскри, що, перескакуючи від твору до душі читача і назад, єдина робить сприйняття мистецьким. Як на мое сприймання, твір захряс десь між Нечуєм-Левицьким і мемуаристикою нового часу, між старомодною побутовістю і психологічним романом, між лірикою і політикою, розкрившися в фактах дійсності, не знайшовши для них **мистецького** стрижня, не розв’язавши, ба може не поставивши — для самої авторки — проблеми типу і характеру. Бо авторка, що всім характером свого таланту спрямована на те, щоб давати індивідуальні **характери**, взялася писати **типи**, — ну, і замість типів вийшли часом сильвети, а часом — загальники. “Діти чумацького шляху” стали дорогоцінним документом доби, зафіксували її деталі, неприступні багатьом спостережникам, — але може ще краще вони зробили б це, коли б взагалі зrekлися форми — чи радше решток форми роману.

Не виключаю: враження це суб’єктивне. Але правдою в мистецтві лишається й те, що як би далеко не посувати об’єктивну аналізу, мистецьке **сприймання** твору завжди було і буде актом суб’єктивним, більше — інтимним. і нікого не можна переконати в мистецькості твору, що при його сприйманні цього суб’єктивного, самодовільного контакту не постає. Інша річ, що брак такого контакту, електричної іскри може бути провиною не тільки автора, а і читача (критика). Та тут мова не про суд, а про внутрішню правду одиниці.

Холодна, байдуже розлука критика з твором — образа для автора. Але це гірке розчарування також для критика. Так ніби двоє поспішали на побачення, від якого так багато сподівалися для себе, — і раптом — холод, порожнеча, ніщо. Не знати, хто винен, але кожне почуває вину за собою, і водночас непоправність становища. Є, правда, жовчний тип критика, що розкриває твір письменника тільки з метою, анатомічно розтявши твір, тим показати твору нікчемність, а свою, критикову, незміrnу перевагу. Цей тип критика завжди видавався мені злою пародією не тільки критика, а на людину взагалі. Що може бути вищого і солідшого в житті, як раптом в іншій, творчій людині відкрити струм, що викликає відповідь, живу реакцію в твоїй луші? Тому кожна поразка письменника або кожний випадок, коли та Божественна іскра не пробігає, — це для критика гірке розчару-

вання, і почуття терпкої ніяковості в його душі може не менш гостре, ніж почуття невдовolenня в ображеного критикою (або мовчанням) автора.

Я сподіваюся, що читач не ремстуватиме за ці кілька уступів непотрібної “сповіді” критика, а натомість легше зрозуміє після них, чому з такою радістю прочитав я “Ману”. “Мана” відновляє розуміння творчості письменника. Зрештою і в житті, людина здається близчою, коли після розходження настає знов зрозуміння. Ледве чи я читатиму колинебудь у друге “Діти чумацького шляху”. “Ману”, признаюся, я прочитав уже двічі, і зовсім можливо, що за якийсь час скочу прочитати її або принаймні окремі сторінки її ще раз.

У протилежність великовідомому романові Гуменної “Мана” — розмірно не дуже велика повість. Але те, що там розплি�валося в документальності й мемуарності, тут зібране в кристал мистецького твору. Як буває камерна музика, так мені хотілося б назвати “Ману” камерною прозою. Звідси виключені розлогі описи, тло доби, суспільні проблеми. Тут нема десятків і сотень дійових осіб. Фактично діють п’ятеро осіб — три чоловіки й дві жінки. Стосунки між ними розвиваються виключно в пляні інтимних, сuto особистих, тонких почувань. Але те, що втрачене на широті, сторицею надолужено глибиною. Це і є особливість камерного жанру. Зосереджений і заглиблений у внутрішнє, він цурається зовнішніх ефектів, він вимагає і зосередженого слухача чи читача, що йому не потрібні ефекти вихитреного оркестрування, що ладен найбільшу насолоду знаходить в послідовному розгортанні і сплетенні невибагливих на перший погляд мелодій. У нашій літературі, а надто в нашій критиці, вихованіх переважно на барабанщині і схильних до неї, камерний жанр не знаходить зрозуміння або вважається за нижчий. Пригадую, коли в поезії Олени Теліги виявлено елементи альбомної поезії — одного з видів камерного мистецтва, — це було сприйняте не тільки як образа поетки, а навіть як виступ проти політичного угруповання, до якого вона належала. Тим часом давно відомо, що нема жанрів вищих чи нижчих, а є в кожному жанрі погано чи добре написані твори.

З цього погляду в нашій прозі, що зовсім не знає — принаймні тепер — камерного жанру, повість Гуменної є твір **новаторський**, хоч давніше цей жанр був зовсім непогано репрезентований у нашій літературі хоч би новелями Коцюбинського, а надто “Під тихий вечір” Богдана Лепкого. Але твір новаторський не тільки цим. Оригінальна для нашої літератури сама його побудова. Автор не забирає

голосу в творі, говорять тільки ділові особи, чи вірніше не говорять, а пишуть. У кількох випадках маємо листи ділових осіб одна до одної. Це дало рецензентам навіть підставу говорити про епістолярність повісті. Це однаке непорозуміння, плід дуже неуважного читання. Здебільшого маємо справу не з листами, а радше з сторінками щоденника: герої записують кожний свої вчинки й враження, а повість — ніби перетасована колода листків з цих щоденників. Але й на цьому не кінець. Щоденник нотує події після того, як вони сталися. А листки записів у повісті Гуменної носять події **одночасно** з тим, як вони відбуваються. Фіксуються навіть такі стани, як засинання, — річ цілком неправдоподібна з чисто життєвого погляду, — бож коли людина засинає, то, очевидно, не пише, а поки пише, не може заснути. Але всяке мистецтво — умовність, і це — не більша умовність, ніж те, що автори вважають себе в праві показувати нам думки всіх своїх ділових осіб: яких 400 років тому це останнє теж уважалося неможливим у літературі, а сьогодні це елементарний засіб для кожного початківця.

Цей засіб **симультанного щоденника** відкриває авторові великі можливості музично-композиційного характеру. Кожна особа ніби веде свою власну мелодію, але ці мелодії зустрічаються, одна на одну впливають, від стиків дещо змінюються, то посилюються, то взаємно заперечуються, то потужніють, то трагічно заломлюються. Ту саму подію, ту саму особу читач бачить з погляду різних ділових осіб, іноді — змальовану двічі але так по-різному, що і подія стає рельфною, і читати про неї незмірно цікавіше. Портрети ділових осіб, звичайно — найстатичніша частина прозових творів, — розсипаються деталями, подаються з різних поглядів і в різних ситуаціях, так що кінець-кінцем читачеві лишається з цих ніби-то прямо протилежних або несходих деталів вималювати справжній портрет, оцінити відмінні оцінки й висловлювання, сказати своє вирішальне слово. Портрет стає динамічним, читач стає співтворцем, жива творча радість переливається і на нього. Потік п'ятьох перехрещених мелодій, названих іменами п'ятьох ділових осіб захопле читача, читач стає учасником цього контрапунктивного бігу. Чисто технічно цей засіб відкриває можливості перевірювати час вперед і назад, що взагід характеристично для сучасної літератури, але тут робиться власним засобом. І нарешті, зіставляючи різні способи бачити світ і людей, цей засіб розкриває багаті психологічні можливості.

Формально в повісті є більше, ніж п'ять ділових осіб. Згадано ще чимало інших. Але тут якраз виявляється вага того, як їх змальовано. Цих п'ятьох ми чуємо голоси, ми живемо в їхніх голосах. Решта — тільки називається, це не провідні нитки мелодії, це тільки деталі оточення, аксесуари або резонатори. У цьому теж тріумф вибраного авторкою засобу: він дав змогу не позорошуватися в емпі-

ричному нагромадженні життєвого матеріялу, а виділити з нього провідні музично-психологічні теми й лінії.

А психологічні лінії були в повісті вирішальні, бо це твір про особисте, інтимне життя, насамперед — про проблему самоти в житті і проблему **двох** людей, проблему кохання, — кохання як подолання людської самотності, кохання — як щастя і приязні. П'ять ділових осіб ведуть у повісті тему трьох типів кохання.

Найпростіше, найпримітивніше — це філософія прекрасної миті. “А чого ж нам чекати? Життя вдруге не прийде. Поки живемо, стільки й нашого”. Така зустріч Платона Озеровича з незнайомою жінкою в поїзді, божевільна ніч у купе, — і розстання, навіть не спітавши імені і адреси. Така настанова однаке може бути перенесена і на шлюб: Максим Стеблівський, втративши першу жінку, легко і нероздумно одружується з другою. Розв'язка найлегша, щоб не сказати найлегковажніша, — але вона приносить щастя тільки примітивним натурам, — тоді як інші не знаходять у цьому виходу з самоти, навпаки, тільки гостріше відчувають трагічність свого життя і тягар власної замкненої в собі особи.

Є другий тип кохання, другий тип розв'язання проблеми самотності. Він утілений у лінії: Зоя Малевицька і Платон Озерович. Тут є трохи кохання, а більше здорового егоїзму. Проблема полягає в тому, щоб знайти собі життєвого партнера більш-менш відповідного і такого, щоб можна було, дещо взаємно поступивши своїми смаками і уподобаннями, водночас знайти можливість спільно користатися рештою. Платона перестає задовольняти “оце полювання за жінкою, замасковане квітами, квітками до театру, солодкими приманками”, — він шукає сталості, він хоче мати постійного товариша життя. І от нове враження: “Поки я не одружувався, — мені чогось не вистачало. Одружився ж — прибавилося щось зайве в моєму житті”. Шлюб не розв'язує проблеми самоти, Платон називає свій шлюб “напівзадовільним”, розуміє, що вони з жінкою — чужі одне одному. Та минає час, забирає гору звичка, стається взаємне пристосування, — і шлюб робиться “нормальним”. Він може не ліквідує людської самоти (чи може щонебудь її зліквідувати?), але вона стає менш відчутною. Так інші знаходять утіху, тримаючи домашню тварину, кота чи собаку. Тепло іншої істоти дає ілюзію несамотності. Чи не така є більшість людських подруж? Чи не такий є вихід для більшості людей, — або принаймні паліятив виходу?

Глибші, творчі натури не здатні на це. Така є третя і головна лінія повісті: Сергій Михайлович і Юлія Отава. Їхні стосунки — основа повісті, але парадокс полягає в тому, що ніяких стосунків між ними немає. Дві-три фрази, кілька поглядів, — ось усе реальне, що було в цьому романі без роману. Поза тим — тільки внутрішні переживання, тільки інтроспекція. Але тим глибше все це, тим змістовніше. Інакше і бути не могло. І Сергій Михайлович і

Юлія — надто внутрішньо багаті і надто викінчені індивідуальності, щоб вони могли зйтися на компромісі Платона і Зої. Сергій Михайлович формально має родину, але родина посідає в його житті другорядне місце, бо те, чим він живе, — **творчість**. Він — керівник цукрової промисловості, і він увесь у цій роботі, це те, чим він живе, для чого він живе і в чому він живе.

Юлія — теж творча людина, хоч і в зовсім іншій сфері: балет. Але вона відійшла від своєї сфери, вона хоче знайти щастя в звичайному житті, як його знаходять після своїх легких розчарувань Зоя і Платон. Даремні спроби: глибокі натури тут виходу для себе не знайдуть. Близькість з Сергієм Михайлівичем неможлива. Спершу Юлія буде собі уявне щастя: щастя треба тільки вигадати собі: "Ні, це я вигадала, це я так подивилася, — але то неважко. Людина, сама про те не знаючи, дає стільки лункої радости". Але уявні будови розпливаються парою. Гострішає біль, нестерпною стає самота. І причина зовсім не в тому, що кохана людина стоїтьдалеко. Ні, колись було інше кохання в житті Юлії, про людське око — щасливе. Але що ж: "Що більш ми дружили, то більш відходили одне від одного". Це — доля творчої людини: вона не зближиться з нетворчою, бо це занадто різні світи, — але вона не зближиться і з іншою творчою, — бо кожна надто повна собою і замкнена в собі. І тоді в муці пекучого горя і безмежної самотності, коли нема сил не ридати, починають збуджуватися якіс темні, незбагнені сили в душі, і гострота одчаю стає сама джерелом творчості: "Я плаваю в неозорах щастя, хоч я така нещаслива, що нещастя спалює мене". Це пробуджується забуте покликання. Ще трохи — і Юлія повертається до покиненого мистецтва, до балету. А самоту вона збереже навіки.

Ні, в повісті нема комплексу аскетизму і заперечення кохання й родинного життя. "Як би було безбарвно й сіро, справді, коли б не було в людей цієї щохвилинної здатності відроджуватися й відтворюватися. Відтворюватися не тільки в поколіннях, а щохвилино. Який неоцінений скарб!" Але є в повісті розуміння неможливості знайти щастя в коханні для тих, хто здатний відірвату підошву своєї ноги від землі, — сам не знаючи для чого: щоб летіти — чи щоб упасти. Є в повісті проблема кохання, проблема щастя, проблема творчості, проблема родини, проблема самоти, проблема **віри в людину**. Непереборність людської самоти — ось підґрунтова провідна лінія повісті, але з цієї тези не випливає в Гуменної ні розпачу, ні зневіри, ні порожнечі, а випливає заклик до творчості і довір'я до людини в її внутрішніх шуканнях. Атмосфера якогось особливішого щастя розлита в повісті, притаманного, неусвідомлюваного, наче ретушованого. М'яка тиша, спокій лагідної творчої осені, — і з цього полум'яними язиками купальських вогнищ прорізуються спалахи високої, екстатичної творчості. Мотиви самоти і тра-

гічності життя нагадають подібні мотиви в сучасній літературі Заходу. Але ліричне, серпанкове розв'язання їх — сuto українське, і неприступне якомусь Сартрові чи Г. Грінові.

**

"Мана" Гуменної — рукавичка, кинена панівним на еміграції настроям і настановам. Тоді як тут усе розполітиковане, і проблематика літератури, як і всього життя, мислиться виключно в політичній площині, Гуменна підносить проблеми **людини**. Від колективізації чи енкаведизації вона повертає літературу до того, що становило, становить і становитиме її неминущу царину і завдання — до внутрішнього світу людини, до бажання людини бути щасливою, до права людини на щастя. Твір написаний з тією вмілістю іти власним шляхом, незалежно від течії, яка характеризує справжнього мистця на відміну від "рупора" і "речника" мас. Я не хочу цим висловлюватися проти того мистецтва, що лежить посередині між літературою і газетою. Я не заперечую злободенності в мистецтві. Але бідне і жалюгідне те мистецтво, яке тільки і виключно служить політиці і забуває про людину. В нашій прозі людину — поза політикою — майже забули. Я перебираю в пам'яті твори останніх років, — і можу згадати хіба дещо з новель Смотрича. А тим часом бути людиною — це ж стара традиція української літератури, традиція, що тепер близька до втрати.

Найпікантніше однаке те, що в наш сповнений політикою час відхід від політики і звернення до проблематики інтимного, внутрішнього світу людини має свою недвозначну й вимовну політичну мову. І про це теж варт сказати кілька слів.

Річ у тому, що герой Гуменної живуть у Києві під советами. Советська літературна політика спрямована на те, щоб показати, що в підсоветській людини індивідуальне життя цілком підпорядковане громадському. 15 років тому кохання визначалося документом про соціальне походження героя чи героїні. Не могло бути й мови про те, щоб покохати куркульську дочку. Тепер воно залежить від успішності в виконанні промфінпляну або боротьби з ворогами соціалістичної вітчизни. Як це часто — ох, і як же часто — буває, еміграційна література повірила в це і стала наслідувати це цілковито, тільки, звичайно, замінивши промфінплян чи соціалістичну батьківщину на визволення України. Погляньте хоч би на героя "Саду Гетсиманського" Багряного або "Пляну до двору" Осьмачки, — і ви зразу побачите, що стосунки між індивідуальним і громадським у житті герой визначаються вповні за советськими пропорціями і рецептами, тільки спрямовані проти советів політично. Щож до підсоветської людини, то вона в уявленні пересічного емігранта взагалі або мученик і жертва, або продажна тварина, але в жадному випадку не **людина**, така ж, як і сам емігрант.

Ось один рецензент "Мани" — і то один із найкультурніших діячів еміграції — закидає повісті, що вона стоїть поза часом і простором, що в ній немає тла, що люди під советами не можуть дозволити собі на вищукане "романсування"... Жахливі речі, коли в них вдуматися. Ховається за цим безоднія зневаги до конкретної української людини під советами, за абстрактною, справді поза часом і простором Україною еміграційних уяв забуваються живі люди, що власне і є сама Україна. Чомусь еміграційна людина, що валяється в бруді таборової касарні на солом'янку або працює клінером чи ліфтером на смітнику Нью-Йорку може зберегти і зберігає внутрішнє життя і може переживати глибоко і красиво осіннє кохання і самоту наближення старості. Ale советській людині — зась. На неї дивляться як на якусь чи то потвору, чи то тварину. Мимоволі згадується Тичина:

Крізь шкельця Захід, мов з-за ґрат:
То похід звіря, звіря чи людини?

Звичайно, справді дійсність не може не позначатися на внутрішньому житті людини. Внутрішнє життя людини збіднюється і пласкістю еміграційного розполітиковано-спримітизованого життя, і тиском, терором, безглаздістю і сірістю советчини. Ale суть проблеми полягає якраз у тому, що в обох випадках унутрішнє життя людини не вмирає. I коли цього не треба доводити щодо еміграції, то щодо вдесяtero більше сплащеного і затисненого життя під советами доводити і показувати це треба. Повість Гуменної, якщо подивитися на неї з політичного боку, означає **реабілітацію підсоветської української людини**. У цілковито позаполітичних категоріях вона показує те саме, що показує "Повість про Харків" Лимана в політичних категоріях: якщо навіть советська система викорчує всі ідеології, крім офіційної, вона безсила знищити внутрішнє життя людини. I в цьому житті зберігається те поле, на якому можуть прорости і проростуть (а може і проростають безугавно) зерна нового бунту.

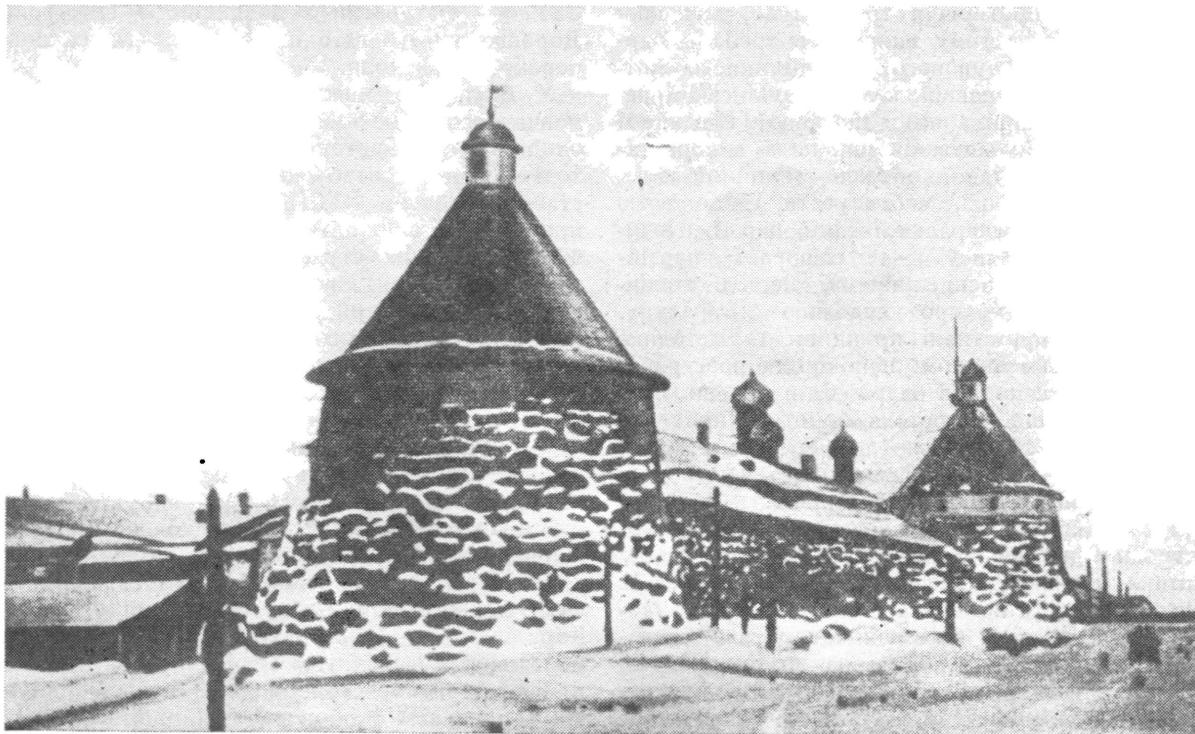
У тому ж "Літературно-науковому Збірнику" I, де вміщено повість Гуменної, Пизор наводить цитату з Сталіна: "Малі підприємства витворюють капіталізм, буржуазію невідкладично, щогодини, щодня, стихійно і у великих розмірах". Якщо капіталізм тут розуміти як сферу приватного, особистого, не скореного державі і її всеосяжному апаратові, то хотілося б цю цитату перекласти мовою психології: "Малі світи внутрішнього життя людини витворюють відосередні, противосоветські сили невідкладично, щогодини, щодня, еле-

ментарно і у великих, розмірах". Це добре розуміє советська система, коли забороняє, виключає з мистецтва всю сферу приватного життя, інтимних конфліктів, — під гаслом заперечення **apolітичного** мистецтва. Цього, на жаль, не розуміють емігрантські кола, коли вони теж за всяку ціну жадають тільки і виключно політичного мистецтва, роблячи виняток хіба для дрібних розміром поезій. Вони забувають, що, поперше, політика є **вислід** внутрішнього життя людини, а подруге, що в епоху панування політики в житті все аполітичне має конкретну політичну вимову і резонанс.

"Поза часом і простором" нібито написаний твір Гуменної, таким чином, не тільки є великий мистецький успіх нашої прози, але і — об'єктивно беручи — один із принципових документів, що засвідчують простий, але який же важливий факт: українська людина жива. Жива і внутрішньо здорова всупереч усім зусиллям потворної системи. Це — найстрашніше моменто морі для системи. Не заперечуємо творів політичного характеру. Дуже добре, що еміграція дає твори, подібні до "Саду Гетсиманського" чи "Пляну до двору" (я кажу тепер про тип твору, а не про ті чи інші осяги й хиби цих конкретних творів). Ale дай Боже, щоб повість Гуменної відкрила еміграційній літературі знову і наново внутрішній світ неполітичної людини. Це було б ствердженням української людини, це було б і ствердженням української літератури. Правда, великих надій на це я не плекаю: занадто спустошене і спримітизоване духове життя еміграції беззмістовним політиканством. Ale може..?

Наприкінці один закид Гуменній: авторка ніби злякалася сама "позачасовості" свого твору, його аполітичності і в кінці впровадила чисто політичний момент: арешт Сергія Михайловича. Звичайно, з погляду **життєвої** правди це штрих слушний: бо советський режим винищував систематично саме тих творчих представників української еліти, що горіли своєю працею, яким був, об'єктивно беручи, Сергій Михайлович. Ale з погляду **мистецької** правди — це в країщому випадку зайвий деталь, якщо не просто ляпсус. Цим бо всупереч усюму попередньому дія переноситься з унутрішньо-психологічного пляну в чисто зовнішній, у даному творі зовсім не істотний, — а значить ніби висловлюється недовір'я до того засуду советської системи через показ унутрішнього багатства української людини, — що становить справжній зміст і ідею повісті. Чи може тут перо авторки "Мани" повела рука побутової авторки "Дітей чумацького шляху"?

Соловецький Кремль — центр концентраційного табору на Соловках. Лише в цьому будинкові стало перебуває 5-6 тисяч політичних в'язнів, переважно українців. (З

матеріалів до "Білої книги про чорні діла Сталіна", яку готує до друку в англійській мові Гол. Упр. СУЖЕРО в Канаді.)

В. ГОРЕНКО

ОРДЕНОНОСНИЙ ДРАМАТУРГ

(Олександр Корнійчук)

"Нагороджено орденом Червоного Прапора українських письменників — серед них О. Є. Корнійчук".

(З газет, вересень 1943 року)

"Видатний український драматург О. Корнійчук з приводу 30-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції вдруге нагороджений орденом Леніна"

(З газет, листопад 1947 р.)

Непідкупна гострота письменницького зору, вимогливість художника до естетичних та етических норм життя, його невгамовна туга за прекрасним породжують аналітичне відношення та критичне змалювання дійсності, а це викликає до письменника ворожість урядів деспотично - тоталітарного типу.

Важко уявити собі Тараса Шевченка, або І. Франка з урядовою відзнакою, а Лесю Українку міністром більшовицького уряду чи М. Старицького царським сатрапом а ля Дрентельн. Непокірні мистці ніколи не плаzuвали перед владою, а тому й не були її улюбленицями.

Сміливе, одверте, правдиве слово завжди гостро картає і мистці, як правило, залишаються без ор-

денів і високих посад. Справжні письменники самі уникають такої ласки і чести, щоб зберегти волю для свого художнього слова. Приласканий урядом письменник, втрачає вогнену силу свого слова. В лавах урядової, офіціозної літератури він мусить лякувати дійсність, затушковувати її тіні і возносити тиміям "великим, мудрим і справедливим правителям". Тільки в країні вільноподібних ідей, країні, де в крові її мешканців міцно лежить демократична традиція — у Франції — письменники, не без підстав, прагнули мати орден Почесного Легіону. В УРСР же зворотньо-пропорційне відношення: чим більше орденоносних письменників, тим менш творів, які відбивають гірку правду радянського життя. Задушливе повітря різних гатунків деспотії несе смерть справжньому мистецтву, бо останнє вимагає повітря свободи, у якому лише й може прозвучати слово обурення й критики.

Одною з найхарактерніших рис радянської системи є повний розрив, трагічна дисгармонія поміж привабливими гаслами та їх реалізацією. Створилася величезна прірва між "сонячним" життям на папері — в резолюціях партійних з'їздів і конференцій, в передовицях "Правди", "Ізвестий" та

статтях "Большевика" і дійсним життям знедоленої країни. Це протиріччя треба було, хоч ілюзійно ліквідувати, а тому виникла потреба в барвистих декораціях "чудового соціалістичного життя". В пригоді став давній, ще потьомкінський рецепт, будування примарної "щасливої і вдячної України. Партія большевиків вирішила використати весь потенціял такої образно-емоційної сили, як художня література, мобілізувати її повністю для прославлення генеральної лінії партії. Починається період "альянсу" — "співпраці" партійних наглядачів з письменниками, період сталінського "піклування" про художню літературу. Прозоро-ясні й примітивні принципи та методика цієї праці з письменником: непокірних розстрілювали і засилали, а покірні одержували ордени, Сталінські премії тощо. Жорстока боротьба кристалізувала цей процес політичної диференціації письменницьких сил і коли одні мовчали і навіть зовсім відходили від літературної діяльності, то другі маскували свій протест, свою опозицію в езо-півську мову натяків, тонких з першого погляду непомітних аналогій, переводили її в підтекст, в завуальований другий, внутрішній плян свого твору, і нарешті частина письменників писала одверто советсько-патріотичні твори на зразок "Партія веде", "Кіров" і т. ін. і стала наркомами, міністрами, керівниками союзу письменників і "видатними" творцями советської української художньої літератури.

Треба було вибирати і Олександр Корнійчук обрав табір урядової літератури — обрав шлях кар'єри. Ось переді мною його фото. Порівнюючи молоде обличчя, але в очах втому і зморшки пересичення біля уст. Недивно, що можна втомутися від безлічі звань-посад, зобов'язань, нагород, а головне від напруженості турботи завжди потрапити "в ногу" — у відповідний партійно-урядовий тон. Ще в молоді роки він взяв від життя усе і тепер майже не має до чого прагнути. Всяшкаля кар'єристичних жадань перейдена. Голова Спілки українських письменників. Академік. Колишній нарком. Голова Верховної Ради УРСР. Орденоносець. Сталінський лавреат. Улюблений самого Сталіна. Своя людина в московських літературних провідних колах. Чоловік відомої польської письменниці і впливового політичного діяча Ванди Василевської. Драматург, який заробляє сотні тисяч своїми п'єсами, які ставлять тисячі театрів ССРР, навіть незалежно від художньої вартості. Численні, всіма мовами розкішні видання творів. Якож не бути пересиченню? Ось початок цього шляху.

Київ. Двадцяті роки нашого драматичного століття, здається так близько, але це вже історія. Холодно-похмурі і нескінчено довгі у своїй одноманітності коридори колишнього університету св. Володимира, який діячі наркомосу перетворили на Інститут Народної Освіти. Закінчилася лекція і студентська маса галасливим строкатим струмком заняла всі кутки великого, ще за часів Миколи І, створеного будинку. У цей час у коридорах можна було зустріти багато осіб, які пов'язали своє життя з українською літературою. У лекторську проходив рухливий, з іронічною посмішкою Микола Зеров, оточений студентством, гладкий, ве-

селий О. Гермайзе — майбутній герой процесу СВУ, — фатуватий з зовнішністю епікурейця О. Дорошкевич і багато інших, життя яких жорстоко перекреслила доля.

У бібліотеці можна було зустріти похмурого, мовчазного у великих окулярах Б. Коваленка, — одного з організаторів київського Гарту, — який тоді почав боротьбу з неокласиками, а пізніше став ортодоксом ВУСПП-у. Нагорі, в клубі, — в приміщенні колишньої студентської церкви, — біля гарненьких студенток звивав гніздечко жартівливий, легковажний, нетривкий у своїх поглядах О. Полторацкий — згодом літературний "снайпер" футуристичного часопису "Нова Генерація", що його гострослови охрестили "Нова дегенерація". Значно рідше можна було побачити лагідного, ліричного Ф. Якубовського — автора кількох збріок літературно-критичник нарисів, якому велика газетна праця заважала часто бувати в інституті.

У цьому товаристві зовсім губилася постать обшарпаного, у напіввійськовому одязі часів громадянської війни, з великим скуйовдженім волоссям, жвавого і тоді ще балакучого Олександра Корнійчука — робітфахівця й секретаря комсомольського осередку.

Звичайний собі комсомолець, правовірний на всі 100%, активіст і обов'язковий промовець. Завжди бадьорий, в гуморі, ніяких проклятих запитань — все ясно, зрозуміло, бо існує статут і програма комсомолу, який веде "велика партія більшовиків". Ніяких сумнівів, ніякого навіть натяку на опозиційність і комсомольська біографія Корнійчука була чиста, як скло хати у Великден.

Драматичні колізії духа, — життя якого в шуканнях, боротьбі, русі, — були цілком чужі стандартно-зразковому комсомольцеві. Пересічна, комсомольська маса студентства дебатувала питання про вільне кахання, обговорювало відому Романівську новелю "Без черемухи", статті Колонтай, розв'язувало "проблему", чи можна комсомольцеві носити краватку і танцювати і це цілком задовільняло духові запити, інтелект організатора цих диспутів О. Корнійчука. Його літературні обрії замикав "Молодняк" та літературна сторінка київської газети "Пролетарська Правда". Таким був Корнійчук у роки своєго юнацтва.

Проходив час, розгортались великі трагічні події, історія швидко перегортала сторінки політичного і національно-культурного життя України. Одні гинули на півночі, кінчали самогубством, інші ставали "щасливцями" партійної фортуни.

І згадується конференцзаля Академії Наук УССР. Пленум присвячений жidівському письменнику Шолом-Алейхему. Головує академік Корнійчук. Вишукано одягнений, з елегантно зачісаним пишним волоссям і орденом Леніна на лацкані піджака він читає своє вступне слово. З кам'яним, застиглим виразом на обличчі, який приховує всі почуття, рівно, без емоційних модуляцій, але чітко, щоб не дай Боже загубився якийсь грам його високої "державної" думки з ледве помітним недбалістvом спускаючись до автоторії, він доповідав про "геніяльну" сталінську національну політику, завдяки якій квітне культура, мистецтво, творчість народів ССР. "...під випробуванням керів-

ництвом товариша Сталіна ми створили нечувану ще в історії людства художню літературу зокрема єврейську". Була мертві тиша, коли проголошувалася ця з загальних речень складена промова, сіра від офіційної фразеології і брехні. Пуста, але обов'язкова для всіх промова, і такі ж внутрішньо пусті, фальшовані, як і урочиста увага, оплески. Так треба, так установлено. Відмінність періодів викликала дві протилежні по своєму стилю постаті. Примітивний, але безпосередній, ще нескупний, життерадісний, демократичний в своїх зовнішніх проявах юнак-комсомолець відійшов у далечіні, на трибуні був уже не простенький, неохайно одягнений робітфахівець, а пихатий, самовпевнений, з припухлим, жовтавим від втоми і пересичення, обличчям, стриманий у висловах та діях, зі значною долею позування провідний письменник України. На трибуні був офіційний виразник духових прагнень української еліти — не той літературний діяч, до якого звикла українська громада, який завжди ніс їй надхненне й сміливє слово правди та високої моралі, а письменник-вельможа. І це перетворення, цей процес — показові: така була внутрішня динаміка розвитку совєтського суспільства. Сама система породжувала вельмож, а критика, висунена знаряддям боротьби проти цього явища, стала тільки звичайнісінькою декорацією, яка мусіла нагадувати про "найдемократичнішу" країну в світі, де нема місця вельможам.

Доброю ілюстрацією цієї "критики і самокритики" в дії є недавній інцидент з заступником голови правління спілки українських письменників поетом Л. Дмитерком. На зборах поетів і критиків обговорювалася стаття Руденка, присвячена аналізові лірики Дмитерка. Руденко, за встановленим шаблоном, похвалив вірші поета, де фігурували Ленін і Сталін, але закинув Дмитеркові "споглядану описовість" і "недостатньо активне ставлення до життя" в інших творах. І ця, досить обережно висловлена оцінка, викликала майже бійку.

Всі присутні, ураховуючи вагу Дмитерка в урядово-партийних і літературних сферах виступили поти тверджень критика. Дуже характерне те, що йому закидали. Так наприклад оди з промовців, М. Рудь, заявив, що "Руденко займається шельмуванням видатного поета", що вся його стаття ніщо інше, як "провокаційна вилазка "космополіта". М. Рудь закликав всіх присутніх вивести Руденка "на чисту воду". В подібному ж дусі висловилися і інші. Але гостріше за всіх інших промовці витупив сам "ображеній" поет. Він назавв критика своїх віршів кар'єристом, людиною, яка пов'язана з нещодавно викритою групою космополітів, особою, що хоче внести розбрать і сварку в літературні кола, і нарешті пообіцяв поговорити з ним "там, де треба". Цим "поетичним зачіком" до вищого "літературного арбітра" секретно-оперативного відділу міністерства державної безпеки і закінчилася літературна дискусія. Дмитерко у цьому вчинкові не виявив ані новаторства, ані оригінальності. За кілька років до війни такий самий "пасаж" був і у Корнійчука з редактором журналу "Театр" О. Борщагівським (тепер "жалюгідним космополітом"), який дозво-

лив собі сміливу критику Корнічукової п'єси "В степах України". Передбачаючи нагінку на редактований ним журнал О. Борщагівський друкує свою статтю з критичною аналізою "В степах України" в московському журналі "Театр". Стаття мала назву "Разсудку вопреки..." Само використання для назви іронічного вислову з грибоедовської сатиричної комедії вже свідчило про негативне ставлення автора рецензії до п'єси. Борщагівський закидає драматургові неприродність, занадто водевільний тон комедії та запозичення сюжетових ситуацій. Він знаходить протиріччя поміж логікою художньо-реалістичного зображення та тою ситуацією п'єси, коли один з головних персонажів її, — секретар обкому партії, — подібно славетному східному володареві Гарун Аль Рашидові, маскується шофером, щоб не викликаючи підо年之, вільно спостерегати справжнє, непарацне життя колгоспу "Тихе Життя". Справа в тому, що цей колгосп має значні труднощі в своєму дальшому розвитку і відстає. Секретар обкому партії воліє в такий "романтично"-сексотський спосіб з'ясувати причини відставання та встановити засоби його "лікування". Борщагівський виступає проти наскрізь балаганної, просто взятої з водевілю з переодяганням, сцени, де колгоспника Олексія переодягають Буденним. Потім цей псевдо-Буденний зустрічається зі справжнім. Грубим, некультурним, антивиховним для Борщагівського є епізод, де сільські хлопці у фізичний спосіб розправляються з негативним персонажем Довгоносиком і цю розправу санкціонує присутній при цьому сам секретар обкому. Автор рецензії знаходив комедійну пересаду і в любовних сценах Грицька з Галею, де переплутувалися непорозуміння між закоханими, проба з "Ромео і Джульєтти", та невдала спроба Галі втопитися. Поруч з цією надуманістю та дешевим несмачним комікуванням, Борщагівський зазначає безцеремонне запозичення ситуації з Гоголевої "Повісті про те, як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем" (сварка двох голів колгоспів, тощо). Висміював він кінцівку комедії, де щасливі пейзани співали і танцювали (у виставі київського театру ім. І. Франка, фінал п'єси перетворювався на пишне балетне видовище). Відступленням від дурних традицій "малоруського театру" було лише те, що Корнійчук відмовився від обов'язкової в цих випадках горілки.

Багато було справедливих та влучних зауважень в рецензії, але тов. Гречуха на черговому пленумі Ц. К. КП(б)У проголосив, "що комедія Корнійчука є наша комедія, партійна комедія", і це дало змогу вельможі-драматургу поставити незвичливого критика на коліна.*)

Після обговорення статті на зборах Спілки соцветських письменників України, де підлабузники всіх гатунків, під випробуванням партійним керів-

*) Цікаво, що в останніх виданнях п'єси, — наприклад, див. російське видання 1950 р., — Корнійчук більшість зауважень Борщагівського використав і зробив значні купюри — так в новій редакції немає сцени переодягнення Олекси Будним, тощо.

ництвом дружньою зграєю накинулися на сміливого автора рецензії, після зливи найрізноманітніших, самих казкових обвинувачень наспілі й організаційні висновки. "Літературного хулігана" О. М. Борщагівського було знято з посади редактора єдиного в Україні великого і серйозного театрального журналу "Театр". Усунений був і весь склад редакційної колегії аж до редактора мови включно. З підозрою поставилися і до провідних співробітників журналу, які в майбутньому житті його вже майже не беруть участі. Редактором стає відомий драматург І. Кочерга, а секретарем Ю. Костюк (останній після війни був редактором газети "Радянське мистецтво").

Так за статтю Борщагівського і за московський журнал, що її надрукував, розплатилася редколегія українського "Театру". Логіка така сама, як і в партійній комедії Корнійчука. Ясно, що таку логіку не міг передбачити автор "кримінальної" статті, зате повну перемогу святкував О. Корнійчук.

Так само з'їв відомий російський драматург К. Сімонов талановитого театрального критика Юзовського за негативну рецензію його ранніх п'ес. К. Сімонов, який спочатку виступав як поет, вирішив написати п'есу. Це була "Звичайна історія", зерном якої були внутріродинні тертя на любовному ґрунті. Публіка й критика негативно поставилася до неморальних ситуацій драматичного твору, тоді Сімонов швиденько на основі тої самої п'еси пише другу під назвою "Історія одного кохання", де дає вже інший варіант, а саме здорових родинних відносин. Юзовський назвав такі манипуляції з п'есою безпринципними і кон'юнктурними, за що згодом, коли Сімонов став "персона грата", потрапив до табору "презрених космополітів".

Так на практиці, правдиве критичне слово в умовахsovets'koї "демократії" для його автора завжди межує з окриком говорити "там, де треба" і випливаючими звідси, так званими "організаційними висновками".

Чим пояснити той факт, що сіренський робітфахівець, який губився в масі тодішньої талановитої національно-настроеної літературної молоді, за порівнюючи короткий час став провідним драматургом?

Може несподівано розкрилися до цього часу приховані виняткові літературні здібності? Може саме тут треба шукати таємницю його великого успіху? Hi!

Неможна навіть порівняти драматургію останнього з п'есами його старшого сучасника М. Куліша. У М. Куліша власна, оригінальна, художньо-чесна думка, самобутня і своєрідна творча індивідуальність; у Корнійчука ж — офіційне, стандартне: "хай живе сталінський режим", казъонно-патріотичне "жити стало краще, жити стало веселіше". Чергова партійна резолюція в біденській драматургічній формі.

М. Куліш експериментував, шукав нові форми для української драми та комедії, гостро ставив національні проблеми, дбав про самостійний, незалежний шлях розвитку української драматургії театру — той шлях, на якому не тільки збері-

гається самобутність духової культури народу, але і набуваються нові якості, джерелом яких є не задворки тупої обмеженої кремлівської публіцистики, а родюча своїми вільними творчими ідеями Європа.

Корнійчук же боягузливо уникає будької національної проблематики, іде утертим шляхом драматургічних шаблонів, та рівняється на зразки лавреатньої партійної драматургії.

Художня нерівноцінність цих двох драматургів безумовна, однаке Микола Куліш опинився на півночі, а Олександер Корнійчук гуляє між лавреатами. Коріння відмінної життєвої долі письменників лежить у різних національно-політичних спрямуваннях, у відмінному характері вдачі: Куліш не гнув ший, зберегав сміливість, правдивість і гідність українського письменника, письменника з великої літери, оберегав своє неповторне обличчя майстра, а Корнійчук народився холопом, кров покірного та гнучкого раба тече в його жилах. Було б навіть протиprirodno, коли б на лацкані його піджака не красувався з советським орденом. Кришталева чистота комсомольської та партійної біографії Корнійчука, біографії без будькіх ухилюв, збочень та сумнівів, холопська відданість Москві, неодноразові, жорсткі чистки серед українських письменників, особливо в роки Ежовщини (1937-38 рр.), коли на авансцені літературного життя лишився з десяток випробованих імен, і нарешті розвиток вдачі самого Корнійчука в отруйних, специфічних советських умовах утворували йому легкий шлях до перемог і тріумфу. Як розумна, дипломатична, обдарована людина він використав усі можливості і одержав начуваний відсоток на свій, порівнюючи, невеликий літературний капітал. Він дійсно "догнав і перегнав" своїх старших і молодших братів по перу, але небагато з його п'ес витримають пробу часу.

С. ГЕОРГЕ

Юний дивився князь
З балкону в злотну весну,
І жайвора трель лилася
В душу йому ясну.

"Скрипалю, підходь на мій знак
І грай найкращу гудьбу!"
Слухав побожно юнак —
І вичув страх і тужбу.

Про що співав його спів?
Я дав йому перстень свій.
Путом мені обплів
Все серце облудник змій!

Квіти — бліді, без утіх
Минаєш, весно моя!
В тихих покоях моїх
Мрію і плачу я."

Переклав М. Орест

НОВІ ДНІ, ЛИПЕНЬ, 1952

ЮРІЙ ЛИПА ЯК ПОЛІТИК У ПРАКТИЦІ

Доповідь, виголошена на засіданні Історичної Секції УВАН 3. травня 1952 р., в Нью Йорку, США.

Д-ра Юрія Івановича Липу я знов особисто на протязі майже п'яти років — з 1939 по 1944. Нас єднала тісна приязнь та співпраця. Значення духовової постаті Ю. Л. в історії української національно-політичної думки настільки поважне, що не потрібє перебільшеного славословлення. Тому в своїх спогадах буду триматися двох зasad: 1) говорити лише про те, що знаю особисто, або безпосередньо від Ю. Л. та його найближчого оточення та 2) достримуватись історичної правди, а передовсім дієвої та психологічної.

Слід застерегтися, що тему "Ю. Липа як політик", годі вмістити в коротку статтю, — для цього потрібна монографічна студія, бо ж це переважна суть його духової істоти. Тому змушений буду подавати матеріял скороочено та узгляднено, зупиняючись тільки на головнішому.

Про політичні думки Ю. Л. можемо дізнатися вивчаючи його твори. Зате його політична практика, ос особливо за час з 1939 по 1943 р., є маловідома. Звичайно, під політичною практикою слід було би розуміти заходи що він їх вживав для здійснення своїх теоретичних задумів. Такий огляд можна вичерпуюче зробити тільки на підставі докладного життепису Ю. Л., зіставляючи його з його літературним доробком. На жаль, ми таким матеріалом не розпоряджаємося. Тому й зміст нарису, обмежений згаданим періодом життя Ю. Л., буде тільки наближенням до поставленого завдання, у вигляді уривчастих споминів.

Спробуємо ввесь матеріал укласти в такі розділи:
 1. Ставлення Ю. Л. до урядового центру УНР на еміграції; 2. Ставлення Ю. Л. до Д. Донцова; 3. Ю. Л. й Український Громадський Комітет у Варшаві. 4. Ю. Л. й українські наукові інститути. 5. Ю. Л. й українські повстанці. 6. Ю. Л. й німці. 7. Ю. Л. й ненімецькі чужинні представництва. 8. Ю. Л., як предмет різноманітної агентури.

Можна було би цей перелік питань продовжити, але зупинимося бодай на щойно поданих.

1. Ставлення Ю. Л. до урядового центру УНР на еміграції, що перебував тоді у Варшаві, було "пасивне". Таке наставлення витворилось наслідком попередніх дуже близьких взаємовідносин. Батько Ю. Л. й п. Андрій Лівицький, згодом президент УНР, були міністрами-друзями Ю. Л., замолоду, ще в Тарнові у 1922 р., бував частенько в родині Лівицьких. Згодом, після закінчення університету у 1928/29 р., він, приїхавши до Варшави, замешкав у тій же родині. Кінчилось це приятелювання якимись, близьче нам незнаними, непорозуміннями, в яких ролі Ю. Л. не все була позитивною. Після того Ю. Л., за їх же допомогою, відокремився на самостійне мешкання. Через деякий час особисті взаємовідносини стали натягнутими і це затяжило на громадсько-політичних справах. До цього прилучилось взаємне непорозуміння двох поколінь — старшого, повільнішого й стриманого у своїх діях, і молодшого — гарячковішого й ризиковнішого.. Це загострилося після виходу в світ таких творів Ю. Л., як: "Українська раса" (1936, 1941), "Українська доба" (1936) і "Призначення України" (1938). Ю. Л. почали

вважати "Пророком новітнього українства". Поволі довкруги його витворився чималий гурт прихильників. Вони, на чолі з Ю. Л., носилися з далекодумчими політичними задумами, що не завжди вкладалися в рамки офіційного світогляду УНР. Витворилося враження двох співіснуючих відмінних громадсько-політичних осередків. "Вождь" молодшого осередку, віддаючи пошану всьому попередньому українському визвольному рухові та його діям, зокрема ХХ-го ст., важав сучасний йому консервований стан представництва нашої визвольної справи, враз з її верховними носіями, вже невистачаючим для полагодження нових завдань, що постали силою розвою перед українством вцілому. Він, не кажучи про це виразно, вважав себе покликаним до того роду українського "месіянізму" і тому неохоче ставися до інших "конкуруючих фірм" у цій ділянці нашого життя. В даному разі Ю. Л., йдучи своїм життєвим шляхом, не поборював активно, а скоріше ігнорував урядовий осередок УНР у Варшаві.

2. Ставлення Ю. Л. до д-ра Д. Донцова було виразнішим і активно-від'ємним. Він зневажливо ставився до Донцова й т. зв. "донцовщини", себто голосеної від Донцова доктрини українського націоналізму, як світогляду й пропонованих ним засобів політичної дії. Річ у тому, що Ю. Л. духовно виховався на "донцовщині", завдячував замолоду родині Донцовых матеріально, брав своєю творчістю участь в "Літ. Наук. Віснику", і т. д. Отже, він вийшов з цього середовища й дуже близько зінав особисто творців цієї доктрини. Але вийшовши з неї, Ю. Л. не спинився у своєму духовому розвою, а еволюціонував далі. Він не вмівався вже в рамках попереднього світогляду, бо духовно діре до укр. "імперіального" світовідчування. Ю. Л. проголосував засади політики "більшої та ширшої за політику 40-міліонового народу", як він казав. В теорії й практиці Ю. Л. стремів до Україно-Понтійської, а в дальшому розвою до Української Великодержави у світовому мірі. Притому він виходив, мріючи про Всеукраїнську Універсальну Імперію, з політично-практичних засад Олександра Македонського. Він вважав світогляд Донцова й увесь націоналістично - практичний рух, витворений ним, за недостатній для українства, за вузький думкою і тактикою, вважав його навіть шкідливим для дальнього розвою нації по шляху її "історичного призначення". Це стало очевидним після виходу у світ таких творів Ю. Л., як: "Призначення України" (1938), "Чорноморська доктрина" (1940, 1942), "Розподіл Росії" (1941) та "Чорноморський простір", "Атлас" (1941). Ю. Л. не міг спокійно говорити про Донцова. Вони, де тільки траплялася нагода, взаємно себе критикували й висміювали.

3. Ю. Л. й Український Громадський Комітет у Варшаві. Історичні події, в скорому часі, дали нагоду Ю. Л. і його, тодішньому середовищу проявити себе на практиці у громадсько-політичній ділянці. З приходом німців до Варшави, восени 1939 р., Ю. Л. з дружиною та гуртом однодумців, що складався переважно з молоді, виявилися найактивнішими. Вони революційним шляхом, користаючи з початкового безладдя, нібито ліберального ставлення німецької військової влади до

українців та дезорієнтації й застережень дотогочасних українських еміграційних осередків, заснували нову установу — Український Громадський Комітет у Варшаві. Ю. Л. очолив його. Німецька окупаційна влада акцептувала його. Ю. Л. та його співробітники, приймаючи за “чисту монету” початкове прихильне відношення німців до новоствореного Комітету, мріяли про майбутню розбудову цієї місцевої установи у всеукраїнському маштабі й поширення її поволі на Схід... Чез різ цей вчинок, а особливо через способи поведінки й дій, вони потрапили в сутічку з існувавшими, до того часу на еміграції в Польщі, українськими установами. Маю на увазі передовсім Український Центральний Комітет у Варшаві, громадську еміграційну централю в Польщі, і екзильний Урядовий Центр УНР. Тим самим витворився конфлікт між співтворцями “липівського” Комітету і громадянством, що гуртувалося біля загаданих установ. Новостворений Комітет стремів до ліквідації дотеперішнього Укр. Центр. Комітету у Варшаві. Урядового Осередку УНР він не зачіпав, бо все ж таки німці з ним “про людське око”, як то кажуть, рахувалися. В скорому часі всередині в Комітеті цього нового громадсько-політичного осередку почалися всілякі не-поділки — особистого й устроєвого характеру. Зокрема Ю. Л., як керманич установи, уставлений теоретик і “провідник” (такий титул мав голова Комітету) виявився людиною, що стала копіювати деякі самодурства завойовників. Він не спромігся, враз зі своїми співробітниками, на ширші організаційні почини, не мав довіду в мистецтві керування, не кажучи вже про тактику й обережність, що було так потрібним в тих часах. Наслідки були сумні: через невідповідний підхід до задуму місцеве громадянство не підтримало Ю. Л., більші співробітники розчарувалися в ньому й частково відійшли від праці, в додаток німці також не були з нього задоволені через його національне наставлення, в той час як їм потрібний був тільки слухняний виконавець іхньої політики. Тому в скорому часі Ю. Л. мусів був відійти від керування Комітетом. Відходячи він ще “боровся за владу”, вдавався в цій справі до тої ж німецької окупаційної адміністрації, вживаючи при цьому не цілком відповідних засобів. Скінчилося цілковитим відходом Ю. Л. від справ Комітету і його відокремленням від громадянства. До Комітету, свого твору, Ю. Л. разом з дружиною, до кінця свого перебування у Варшаві, стались презирливо й вороже, як до псевдо-української установи.

4. Ю. Л. й Українські Наукові Установи. Відійшовши від офіційного тодішнього громадського життя, Ю. Л. інтенсивно зайнявся лікарюванням для задоволення “потреб тіла”. Для “потреб духа” він, з новою вже групою теоретиків-однодумців, заснував підпольно-діючий Український Чорноморський, а згодом ще Й Океанічний та Суходоловий інститути. То були установи, властиво кажучи колегії, науково-дослідчого характеру. Очолив їх запрошений для того, проф. інж. Іван Шовгенів, колишній ректор Української Господарської Академії в Чехословаччині, секретарем став інж. Лев Биковський, колишній асистент тієї ж учбової установи.

У травні 1940 р. розпочав свою працю Український Чорноморський Інститут. Завданням цих установ було сприяти досліджуванню й оголошувати наукові публіцистичні праці своїх членів, Ю. Л. і його однодумців у першу чергу. Тематикою інститутів були — істота, минуле й майбутнє українства в державному аспекті.

Виходилося з залеження, що борючись з великороджавними ідеями Росії та Німеччини, треба протиставити їм ідею великороджавності України. Причому мався на увазі передовсім “Імперію Українського Духа”. Вважалося, слідом за думками Данилевського (див. його працю “Культурно-історичні типи людства”), що українство є власне черговим культурно-історичним типом, отже, стоямо на порозі т. зв. “Української доби”. Згодом це видавництво, засноване з почину Ю. Л., поволі розрослося й продовжувалося навіть по його смерті. Інститути, ще за життя Ю. Л. і на протязі наступного десятиліття, згуртували довкруги себе майже кількасот осіб з різних середовищ: одні дораджували, другі (їх він сам) писали, треті займалися технічним оформленням публікацій, четверті розповсюджували, інші знову ж читали й передавали далі. Візмім під увагу, що все це діялося в умовах жорстокої німецької військової окупації, оминаючи цензуру, здобуваючи папір на чорному ринку і т. д. Самих тільки опублікованих авторів, серед яких не бракувало й визначних імен, на збиралося біля сотні. Загалом досьогодні видано біля 120, різної вартості, переважно цикльостилевих публікацій, кожна накладом від 50 до 350 прим., призначених виключно для української провідної верстви. Видавнича діяльність інститутів заповнила собою ту прогалину, що була витворилася тоді в діяльності наших наукових утсанов. Це підприємство зустріло прихильне ставлення українського громадянства. Про це свідчать різноманітні й значні джерела фінансування: С. Іванович, полк. Селенко (Варшава), д-р Бурко (Любартів), дир. Гонта-Скрипченко (Переворськ), В. Кійович (Варшава), Український Громадський Комітет у Львові на чолі з проф. д-ром В. Кубійовичем, Наукова Рада того ж Комітету на чолі з проф. Крип'якевичем та проф. Сімовичем, і багато інших жертвовавців, що своїми постійними датками уможливлювали ведення видавництва в тодішніх тяжких умовах.

5. Ю. Л. й укр. повстанці. Цікаву сторінку практичної політичної діяльності Ю. Л. творять його зносини з українськими повстанцями на рідних теренах. Цей зв'язок ішов у двох напрямках: полісько-волинському та галицькому.

Ю. Л. мав віддавна дружні взаємовідносини з п. Боровцем. Коли ж той став, як “Тарас Бульба”, отаманом повстанської групи на полісько-волинському терені, ці зносини не перервались. Післанці Тараса Бульби, що їздили від нього до уряду УНР на еміграції, бували у Ю. Л. Вони повідомляли його про події на повстанському фронті, привозили підпільні видання, що виходили в лісовій друкарні, відозви до населення та світлини й листівки Т. Бульби. Взамін отримували від Ю. Л. деякі поради й матеріяли для своїх публікацій. Пригадую, що, наприклад одного разу Т. Бульба жадав від уряду УНР та Ю. Л. старшин для свого штабу і викладачів до старшинської повстанської школи. Іншим разом Т. Бульба, отaborившись у лісах і багнах Полісся і маючи тоді, за його звідомленнями, майже 20.000 вояків, закликав уряд УНР не сидіти на “ласкавому хлібі” в Польщі, а переїхати на рідні терени й під охороною його повстанських військ, розпочати звідти збройний наступ на росіян для звільнення України. Його міркування й пляни не відзначалися солідністю й обґрунтованістю. Уряд УНР добре орієнтувався в цьому й не пішов на цю авантuru. Ю. Л. був тої самої думки й злагоднював, як міг, своїм авторитетом жаль,

який мали представники повстанців до уряду УНР за цю відмову.

Галицька група повстанців також підтримувала зв'язок з урядом УНР. Її післанці, приїздиючи, радились з Ю. Л. перед урядовими побаченнями і після них. Пригадую, наприклад, як одного разу від цієї групи приїздив полк. Л., що здав себе дядьком Ю. Л. Він не міг спинитися у небожа, бо це звернуло б чималу увагу, тому почував у мене в Публ. Бібліотеці, де під боком німців було начебто безпечніше. Він постійно радився з Ю. Л. і після того йшов до осіб і урядів, які той жому радив відвідати. Він приїздив, між іншим, також у справі надсили старшин-вчителів до старшинської лісової школи галицької повстанської групи.

Докладніше, про зв'язок Ю. Л. з тодішнім повстанським рухом, не час і не місце тут говорити. Слід згадати лише, що в цих справах Ю. Л. не був послідовним. Допомагаючи на ділі, по-своєму, повстанцям, він мав пасивно-від'ємне наставлення до їх дій. Будучи, більш менш, в курсі тодішніх повстанських подій, він був одночасно проти того роду національного спротиву. Він був наставленний ідеологічно лише на розроблення світогляду, самоствердження в українцях національної ідеї і вважав що не настав ще час діяти практично в цьому напрямі, що ці справи ще не дозріли в умах і життєвому досвіді українських людей. Він вважав, що тільки більші політичні струси можуть спричинити зміну пануючої системи. А поки що він пропагував т. зв. масовий пасивний спротив і перечікування (див. його статтю на цю тему: "Наши оптимізм і його підстави", що публікувалася в 1944, а після смерти в 1946 та в 1947 рр.).

6. Ю. Л. Й німці. Зносини з німцями Ю. Л., як визначний громадянин, не міг уникнути, бо ж вони були на той час панами положення. Про подію з Укр. Гром. Комітетом у Варшаві вже згадувалося. Але Ю. Л. й раніше мав знайомих поміж німцями, окрім того чимало його друзів з різних причин мешкало тоді в Німеччині. Отож, від них почали приїздити до Ю. Л. різні "особи" німецького походження з відповідними рекомендаціями, згодом також від німецької влади, а то й просто на "власну руку", по відомості про схід Європи, Україну, українців, тощо. Їх треба було члено приймати, годувати, поїти горілкою, але одночасно треба було з ними дуже обережно поводитися, не говорити зайвого й річево представляти українські справи. Тому, що ці відвідини зачастілися, Ю. Л. для зниормалізування інформативного матеріалу, склав і відбив на цикльостилі брошурку п. з. "Росія та її геополітичні можливості" (німецькою мовою, Варшава, 1940).

Після частування й відповідних балашок він роздавав її зацікавленим. Зрештою ці "гости", від сержантів до генералів включно, відвідували не тільки Ю. Л., але й Уряд УНР та інших осіб. Отримані відомості вони часто перевіряли в тодішньому Укр. Гром. Комітеті та в своїх партійно-адміністраційних осередках.

Бачучи невтішний стан українсько-німецьких взаємовідносин, особливо після походу німців влітку 1941 р. в Україну, Ю. Л. вирішив особисто відвідати диспозиційні німецькі осередки. Він хотів дещо від них безпосередньо довідатися. Гадав що може йому вдастися вплинути на них щоби змінили свою політику супроти українців. З цією метою він побував восени 1941 р. у Відні (використовуючи знайомства своєї дружини, С. Івановича та інших), у Берліні (за допомогою інж. С. Куниці), у Бреславі (використовуючи зв'язки д-ра

М. Антоновича), у Познані й у Лодзі. У Відні відповідальні німецькі чинники цинічно пробували його просто перекупити. Дивуючись і шантажуючи Ю. Л., вони казали: "Всі від нас беруть, то чому ви відмовляєтесь?" Натомісъ т. зв. гітлеровська опозиція перестерігала Ю. Л. перед неуникнімою поразкою Гітлера, зокрема на сході Європи. У Берліні Ю. Л. відвідав, між іншим, д-ра Ляйбрандта, секретаря міністра Розенберга. Не дивлячись на їх попереднє знайомство до жадних важливих розмов не дійшло. Після того Ю. Л. відвідав давніх знайомих і товаришів у Бреславі та Познані. Наприкінці своєї подорожі він, з дружиною, гостював майже тиждень у інж. С. Куниці під Лодзею. Вернувшись з подорожі по Великонімеччині з нічим, з остаточно негативною думкою про німецьку дію та її висліди на сході, зокрема в Україні. Все, що він бачив і чув, підтверджувало його тези про вищість української раси та її історичне призначення.

7. Ю. Л. Й німецькі чужинні представництва. Зупинимось в наших спогадах ще на спробах Ю. Л. нав'язати зносини з представництвами чужоземних держав. Це було досить тяжке завдання, бо німці, зайнявши Польщу, призвели закордонні дипломатичні представництва у Варшаві до самоліквідації. Дружні німцям, або невтіральні, держави попереносили свої дипломатичні осередки з Варшави до Берліна. Ворожі ж, найцікавіші тоді для нас, зовсім виїхали з Варшави й Німеччини. Отже, все в межах великонімецьких впливів варилось, як то кажуть, "у власному соку" та переломлювалось через німецьку призму, нізвідкіля не доходило свіжої звістки. Тому й наші видання розходилися тільки по т. зв. "Генеральній Губернії" (кол. Польщі), згодом по Німеччині, Австрії та Чехословаччині. Ми духовно душилися. Тоді Ю. Л. почав робити спроби хоч трохи поширити обвід того залізного німецького кола.

Перш усього, зачувши з преси, про буцімто приязнє ставлення японців до українців, ми понесли деякі з наших публікацій ("Чорноморську Доктрину" і "Розподіл Росії"), до залишків японського посольства. Ми просили переслати наші видання дипломатичним шляхом в обмін до університету в Токіо. Нам було відмовлено російською мовою. Пізніші відомості, отримані вже на скітальщині в Зах. Європі, виказали що той наш почин був застаріло-помилковий. Приязнє відношення японців до нас в Зеленій Україні, на Далекому Сході, датувалося з 1918 до 1922 р. Зате в часі вже японсько-німецької співпраці, під час окупації ними Манджурії в 1940 р., це ставлення до місцевої української колонії в Харбіні змінилося на явно вороже, тоді японці були вже проросійської орієнтації.

До турецьких університетів друки пересилалися поштою через Турецьке посольство в Берліні. Вони доходили до місця призначення і ми отримували підтвердження, але нічого в обмін не діставали.

Ю. Л. був симпатиком болгарів, тому ми й до них звернулися. Болгарське посольство існувало у Варшаві також в законсервованому стані. Його персонал складався тільки з секретаря п. М. та лише одного слуги. Ми їх відвідали, здається, тричі. Ходили удвох — я та ще одна особа. Ю. Л. лишався в запасі, на випадок реальної потреби, в характері "тяжкої гармати". Приймали нас приязно, порозумівалися ми з ними французькою мовою. Уперше розмова провадилася ввічливо, але стримано. Секретар вислухав наші жалі й побажання та прийняв друки для пересилки до бібліотеки Софій-

ського університету й особистої канцелярії царя Бориса. Ми відчували що нам не довірюють, нас приймали за "агентів". У друге розмова відбулася в привітніх тонах на тему, що колись часи й обставини зміняться, що не все буде так як зараз, секретар дякував за друзі, він їх переслав і що зокрема "Чорноморська Доктрина" Ю. Л. буцімто лежить на столі у царя Бориса. Утретє розмова була привітнішою. Ми висловили свої думки про сучасний піднівільний стан України, говорилося про традиційні зв'язки України з Болгарією, про потребу заснування Понтійської федерації великороджави й ролю України та Болгарії в цьому можливому політично-державному утворі. Зокрема ми висловили побоювання, що доведена тоді кількісно до 600.000 осіб й добре озброєна болгарська армія може бути змарнованою в німецьких службах. На це секретар запевнив нас що болгарська армія організується виключно для осягнення болгарських цілей. А взагалі просив нас заходити частіше і сказав, що ми тут є бажані. На жаль, в скорому після того часі царя Бориса було вбито! Отже, виходить, що секретар посольства привідно нас інформував, що болгарська армія на чолі в царем Борисом спрівді хотіла стояти на сторожі болгарських, а не німецьких цілей, а це німцям не відповідало. Наступники царя Бориса, зокрема князь-регент — були русофілами, тому нам вже нічого було продовжувати, з доручення Ю. Л., візити до болгарського посольства.

8. Ю. Л. як об'єкт різноманітної агентури. Життя Ю. Л. в другому періоді перебування у Варшаві, цебто від 1939 до 1943 рр., проходило у лавіруванні поміж різними явними і тайними агентами: польськими, російськими, німецькими та українськими. Вони всіляко стежили за ним, або провокували його. Це так само торкалося й декого зоміж його оточення. Слід подивляти інтуїцію і зорієнтованість Ю. Л. в цьому лабіринті, бо все ж таки він вийшов, на той час, щасливо з усіх цих ситуацій. Ось деякі приклади.

Передовсім це стосується до польської підпольної агентури. Пригадую, наприклад, як одна з пацієнтів д-ра Ю. Л., інтелігентна і вродлива полька, настригливо втерлась в родину Липів. Вона захоплювалася, нібито, особисто Ю. Л., його лікарюванням, творчістю, цікавилася українською ідеологією тощо. Пані Х. писала поганенькі вірші й приносила їх Ю. Л. на оцінку й виправлення, цікавилась всіма, хто у нього бував і т. д. Ю. Л. ставився до неї з застереженням, але це її не бентежило й вона мала змогу все чути й спостерігати. Зичливі Ю. Л. поляки перестерігали його перед нею. Згодом, під час польського повстання, в серпні й вересні 1944 р., у Варшаві, виявилося що ця особа дійсно була агенткою польської підпольної розвідки. Через неї вони знали що їм треба було про Ю. Л. Вона ж спричинилася до того, що повстанські польсько-більшовицькі чинники домагалися від мене, після моого арешту, додаткових інформацій про Ю. Л., та що з ним сталося, бо він, як вони казали, "виксованув їм з рук".

Але особливим шиком відзначався п. С., росіянин, колишній військовик. То був типовий представник "імперської орди", як каже Юрій Дивнич. Цей елегантний російський старшина, вищої ранги, який невідомо з чого тоді жив, почав постійно відвідувати Ю. Л. Оповідав, що багато чув про нього як "будівничого української імперії", читав його твори, захоплюється цими думками і пропонував свої послуги в тому напрямі,

бо ж йому байдуже яку імперію будувати — російську, німецьку чи українську! Він звик на це працювати, звик з цього жити, оперувати великими мірлами і т. д. Ю. Л. вдавав що нібіто привідно з ним розмовляє, але всі цього роду балачки зводив нанівець або на жарт. Мав нюх і відразу до таких типів. Згодом виявилося, що п. С. був таки спрівді російсько-німецьким агентом. Під іншим, німецьким, прізвищем, він уже в німецькій уніформі, будучи шефом Власовської контр-розвідки, перебував у 1944-45 рр. під Лодзю.

Подавши польський і російсько-німецький приклади "половання" на Ю. Л. доповнімо картину ще українською дійсністю. У Варшаві тоді мешкав один український політичний діяч. Він всію свою істоту ненавидів полк. Поготовка, тодішнього "провідника" Укр. Гром. Комітету. Отож п. У. заходився вибивати, як то кажуть, "клином". Для того намагався зорганізувати "Українську націонал-соціалістичну партію" на зразок і в зв'язку з німецькою. Хвалився що має вже чимало членів. Спираючись на цього роду сумнівні українсько-німецькі зв'язки, він сподівався скинути полк. Поготовка з його уряду. Але це йому не вдалося. Ю. Л. був в добрих взаємовідносинах з цим "діячем", іх єднала спільні нехіт до полк. Поготовка, вони взаємно себе відвідували, провадили з цього приводу довжелезні розмови, але все ж таки Ю. Л. не дався втягнути в цього роду "ідейні" лабети свого співрозмовника...

**

Закінчуєчи наші часткові спогади про політичну практику Ю. Л. й почаси про умови в яких він діяв, можемо ствердити на підставі його публіцистично-наукових творів, що він як мислитель, або інакше кажучи, як політичний теоретик, виступає перед нами у "високій класі". Цього, на жаль, не можемо сказати про нього, як про політика в практиці. Здається що в тому заважили дві причини: суб'єктивна й об'єктивна.

Суб'єктивно Ю. Л. перешкоджала його особиста вдача й брак життєвого досвіду. Хоч крім медицини Ю. Л. й мав закінчену Школу Політичних Наук у Варшаві, все ж таки він був замолодий, замало вправлений до практичної політичної праці, занадто теоретизуючий. До людей він був занадто зичливо наставлений, а одночасно життєво малозарадний. За це йому ввесьче докоряла дружина, що відзначалася протилежною вдачею.

Об'єктивно це пояснюється передовсім несприятливими тодішніми зовнішніми обставинами. Як близьку чий теоретик, на дальшу мету, Ю. Л. діяв практично більше з "примусу". Життєві поточні справи й умови змушували його до того. Від мислителя життя вимагало хочби мінімальних починів. До того ж і тодішні умови були занадто сурові й складні. Найкращим доказом того є факт, що навіть старші за нього й досвідченіші політики, з-поміж не тільки українців, були у той час здезорієнтовані, безвільні й доконували значних помилок.

Геніяльний, але гарячковий і не завжди послідовний у своїх думках і вчинках, Ю. Л. постійно впадав у різноманітні особисті й ідеологічні сутички з окремими особами й середовищами українського суспільства. Були моменти майже повного його остракізму, як, наприклад, після нефортунної події з Укр. Гром.

Комітетом у Варшаві. Але з усіх цих ситуацій виратувала Ю. Л. Його вдача натхненного патріота, що вірувала свій народ ставив понад все.

Особливу роль виконувало в його політичній практиці дуже вдале лікарювання. Тут він не відрізняв органічне від психічного, тіла від духа. На цьому полі він помагав всім — не тільки друзям та однодумцям, не тільки стороннім для заробітку, але й вчорашиним своїм "ворогам" і тим їх усіх собі єдинав не тільки особисто, але й для своїх ідей. Ставлячи, як політик,

перед нацією (ї расою) небояжні гасла духа, він як лікар одночасно підтримував їх носіїв. Рятуючи людський чинник нації, він тим самим рятував саму націю, давав їй можливість перетривати лиху годину, щоби в майбутньому здійснити хочби частку з його заповіту. Можливо, що в цій природній, підсвідомій вдачі-методі дбання про ества окремих українських громадян, носіїв та творців українства, і була найбільш вдала "політична практика" Ю. Л., як реального будівничого системи його "Новітнього українства".

В. ЧАПЛЕНКО.

ЄДНАННЯ ТВОРЧИХ СІЛ

Колись М. Сумцов уважав за потрібне пригадати своїм сучасникам "старі зразки українського літературного єднання", написавши статтю під таким заголовком. Така пригадка не зайва й тепер для нашої еміграційної громадськості з огляду на потребу якнайбільшої єдності наших творчих сил, що її єдність роз'їдають партійні, групові й особисті чвари.

Коли ми оглянемося в наше минуле, на пам'яті стає передусім дружне покоління кирилометодіївців як перша свідома плеяда наших творчих діячів. Були й між ними певні особисті тертя, а "гарячий" Куліш навіть назвав був Шевченка — правда уже після його смерті — "п'яною музигою", але ніхто з них і в голові собі не покладав "убивати" іншого, викреслювати живцем із живого творчого процесу. Другий, хронологічно пізніший факт — відносини між двома видатними діячами другої половини XIX ст. — М. Драгомановим і О. Кониським. Ідеологічні розходження між ними були велики: перший був позитивіст і радикал-соціаліст у політиці, другий — ідеаліст і глибоко-релігійно людиною в світогляді та консерватором у політиці. У своїх полемічних писаннях М. Драгоманов частенько навіть несправедливо применував роль Кониського, але це не перешкодило останньому відповідно оцінити заслуги першого. А. Кримський у своєму листі до М. Павленка з 6 VII 1892 року наводить ось такі слова Кониського, сказані на звітку про смерть Драгоманова: "На мою думку, смерть Драгоманова — це таке велике горе, якого ми ще

не зазнали після Тарасової смерті." Потім Кониський узяв річник "Життя і Слова", кажучи: "Оце його безсмертний пам'ятник! Це він збудив життя в Галичині, це він зробив, що там виходять тепер отакі речі, як цей журнал."

Відомо, як гостро полемізував той же Драгоманов з Б. Грінченком у відомих "Листах", та Грінченко мав мужність визнати себе переможеним і не взяв за образу принципової критики своїх позицій з боку першого. Коли пізніше М. Грушевський переніс свою діяльність і свої видання ("Літературно-Науковий Вісник" і ін.) із Львова до Києва, між ним і групою Б. Грінченка, до якої, між іншим, увіходив і С. Єфремов, зайдли були чималі тертя, але це не завадило цьому останньому дати Грушевському відповідну високу оцінку в своїй "Історії українського письменства."

Слід згадати, що й тон полеміків тих часів — і часу Драгоманова-Кониського, і часу Грушевського та Грінченка не переходив меж пристойності, і через те полемісти не робилися ніколи особистими ворогами. Яскравий приклад на це — відома віршова полеміка між реалістом І. Франком і модерністом М. Вороним. Та й тема їхньої полеміки була, що, здавалося, виключала будь яке порозуміння, — суть і завдання тогочасної української поезії. Франко рішуче виступав проти "рожевих пестощів туману", а М. Вороний, навпаки, цей "туман" боронив. Проте Франко звертався до свого "ворога" словами

Миколо, мій другяко давній,

Ідеалісте непоправний!

Ще пізніше Г. Чупринка викинув полемічне гасло "чесної боротьби":

Друже мій вороже! Будемо чесно
Прапори нести!

Але ці світлі традиції давніх українських полемістів затъмарилася в період збройної боротьби 1917-1920 р. р. Ця безпощадна боротьба не тільки між українцями та їхніми національними ворогами, а подекуди й між окремими групами самих українців, була перенесена й у наукову та мистецьку полеміку. І вже з істо-

THIS HANDBOOK FOR AMBITIOUS MEN

FREE!

Have you had
your copy?

ENGINEERING OPPORTUNITIES

150 pages of guidance to best-paid positions. Up-to-the-minute information for men who want to climb to the top. Tells how to get promotion, security and better pay through home study courses. This handbook "Engineering Opportunities" is free and entirely without obligation. Send the coupon. Make this your big year! Describes over ninety courses including:

Mechanical Eng.	Automobile
Aeronautical	A.M.I.Mech.E.
Television	A.F.R.Ae.S.
Building	A.M.I.C.E.
Electrical	B.S. (Pure Science)
Radio	

-- SEND COUPON TODAY --

Canadian Institute of Science and Technology Limited, 600 Garden Building, 263 Adelaide Street West, Toronto,

Please forward free of cost or obligation your handbook, "ENGINEERING OPPORTUNITIES".

Name.....

Address.....

Course.....

interested in.....

Age.....

рії старої наддніпрянської еміграції відомі такі факти, як от наявніня Олеся "живим мерцем" чи повна "ізоляція" письменника Винниченка. Ще гірші відносини панують у сучасному літературно-мистецькому та науковому житті нової української еміграції. Тепер уже прямо можна сказати, що заступники різних угрупувань у своїх критичних виступах намагаються просто нищити (не менше!) один одного. Річ ясна, що й полемічні методи так спровокували, що люди витягають на світло денне біографічні да-

ні, викидають на очі навіть фізичні вади супротивника, цебо використовують матеріал, який ніякого відношення не має ні до літератури, ні до науки. Фактів на це можна б навести дуже багато, для цього досить проглянути будьяку з наших партійних газет, але іх ми не хочемо тут називати, щоб не роз'ятрювати болячок ще дужче. Візначимо віддалено тільки те, що навіть у довідковому виданні — в "Енциклопедії українознавства" деякі автори свідомо позамовчували або поперекручували творчість

неприємних ім сучасних письменників, знецінивши цим саме те видання, бож довідкові видання повинні реєструвати всі факти, незалежно від того, приємні воно чи ні.

Замість висновка з усього сказаного ми хотіли б згадати тут тільки відому сконденсовану в короткій формулі мудрість "Згода буде, а незгода руйнє."

Отже дбаймо про згоду!

А за приклад хай нам будуть оті "старі зразки українського літературного єднання!"

Олекса Веретенченко

КРАСУНЯ

Плещуть хвилі в синьому затоні,
Заливають набережну путь,
І вітрила білі на осонні,
Нібито метелики пливуть.

Хто ж це, хто це, — дівчина чи мати
Як богиня виринула з дна, —
Стала перед очі, і не знати,
Що дивніше: море чи вона...

ДІМА

Любила колись на кручі дніпровій
Сидіти годинами влітку я
Це там залишився в траві шовковій
Мій сміх...
І росте собі квіткою.

Це там, де повітря прозоре і чисте,
А даль голуба самоцвітами всіяна,
Ходив ти нераз, стрункий і плечистий,
Вслухаючись в хвилі Дніпрові замріяно.
.. Минали роки. Відлітали лелеки
У теплі краї і знов поверталися.
А я ще і досі далеко-далеко,
Я, може, назавжди в чужині зосталася...

А там, в Україні, де кручі Дніпрові,
Де часто ходила влітку я,
Лишився молодий, неповторний знову
Мій сміх...
І росте собі квіткою.

І може сьогодні, за місто ідути,
Згадаєш ти молодість, днями завіяну
І будеш стояти довго на кручі,
Вслухаючись в хвилі Дніпрові замріяно...
Та потім здригнешся, почувши раптово
Мій сміх. Задивуєшся: "Звідки є?"
Бо ж він залишився на кручі Дніпровій
Між трав...
І росте собі квіткою.

Микола Щербак

ЕЛЕГІЯ

Літ вагота, мов живу я століття,
А як подумаю — ніби й не жив...
Вітер пролинув стрімким верховіттям
І здаленів серед зораних нив...
Днів передзвін і події й пригоди,
Стрічі й прощання — я в серці зберіг...
Вбрід переходив я збурені води,
В мряці губився на скрутках доріг...
Все перебуле, мов бур лихоліття —
Сни й крутікі, як нестримний розлив...
Літ вагота, мов живу я століття,
А як подумаю — ніби й не жив.

Микола Бутович. Образ Святої Покрови, установлений на майдані осередку Укр. Правосл. Церкви в США, що його вроцісто відкрито 1 червня ц. р. в Бавінд Брук, США.

КАНАДІЙСКІ ЛІТЕРАТУРНІ НАГОРОДИ ЗА 1951 РІК

Найважливішою подією в царині канадійської літератури є призначення літературних нагород, відомих під назвою Генерал-Губернаторських Літературних Нагород. Роздавання нагород відбулося під час щорічного обіду в Асоціації Канадійських Письменників у Лондоні, Онт., 27. червня ц. р. Автори отримали нагороди з рук генерал-губернатора Канади В. Мессі. Тодіж були роздані й додаткові літературні нагороди, що ними адмініструє та ж сама Комісія Літературних Нагород Генерал-Губернатора.

З ділянки белетристики — нагорода призначена відомому канадійському письменнику, авторові коротких оповідань, повістей, драм і статей у журналах, **Морлі Келегем**, за повість "Тзе Лавд енд Ласт"; з ділянки художньої небелетристики — **Джозефін Фелян**, за біографію Томаса Д'Арсі Мек Джі, визначної постаті в канадійській історії. Дж. Фелян працює в Торонтонській Публічній Бібліотеці. Це її перша книжка, тим не менше отримала вона ще й додаткові нагороди, а саме: медалю Університету Брит. Колюмбії за популярну канадійську біографію та нагороду Канадійського Жіночого Клубу в Торонті.

В ділянці академічних небелетристичних творів призначено нагороду **Мек Кіннанові**, директорові Каледжу Принца Валлі у Шарлоттетавн, Острів Принца Едуарда, за визначні дослідчі праці в царині соціальних відносин та численні статті на теми з тієї ділянки.

З поезій нагороджено твір **Чарлза Брюса** "Тзе Мюлгрейв Роуд". Брюс є суперінтендентом пресового бюро "Кенедіен Прес". Його поезії були друковані в канадійських, британських та американських журналах.

З творів для молоді нагороджено книжку **Джана Ф. Геєса** "Е Ленд Дівайдед". Геєс є віце-президент і головний управитель монреальської "Соутгем Прес" та директор компанії Соутгем

Пресс Лімітед. Він — відомий автор оповідань для молоді, у яких наслідуює події з канадійської історії. Оповідання почав писати спершу тільки для своїх синів. Нагороджене оповідання відтворює війну між французами й англійцями в Новій Шотландії в часах, коли прогнано акадійців.

Медалю С. Лекока за сатиричні твори призначено цього року **Джейн Гіллярд** за її оповідання "Тзе Салт Бакс", проникнуте глибоким і ширим гумором (частинно автобіографічне). Це історія одної канадійської родини.

Медалі Президента Університету Західного Онтаріо розподілено так: медалю за коротке оповідання призначено **Ферлі Моваттові**, який опублікував своє оповідання "Ласт ін тзе Баррен Лендс" у журналі "Сатердей Івнінг Пост" (27. жовтня 1951 р.); за статті призначено медалю **Блерові Фразерові**, який надрукував у "Мек Лейнс Магазин" (15. грудня 1951 р.) статтю "Сікрет Лайф офф Мекензі Кінг, Спірітуаліст"; медалю за поему призначено **Ірлеві Бирні**, який опублікував у "Кенедіен Гоум Джорнал" (листопад 1951 р.) свою поему "Норт Стар Вест".

Літературне жюрі для призначення цих нагород складалося із відомих канадійських освітніх діячів, редакторів та письменників. Члени жюрі не мали права подавати на розгляд своїх творів і тому декілька з них змушені були відмовитись від участі в конкурсі, щоб могти взяти участь у розгляді інших творів.

Три літературні нагороди Президента Університету Західного Онтаріо встановлено минулого року; тепер проголошено ще одну медалю, а саме за наукові статті, опубліковані продовж 1952 р. Нагорода Університету Британської Колюмбії (за популярну канадійську біографію) є новою літературною нагорою в цьому році.

("Канадійська Сцена")

НАШ КАЛЕНДАР

125-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЛЕОНІДА ГЛІБОВА

Байка в українській літературі мала виняткове значення, бо цей жанр появився в нас не випадково, а він має спільність з народнім духом. Крім того, у байці можна було в умовах царської російської цензури висловити те, що в інших літературних жанрах ніяк не дозволялося.

Леонід Глібов, запозичаючи сюжети в Езопа й Ланфонтена та в інших світових байкарів, пристосовував їх до українських умов, наповняв їх українським змістом. Крім того, він створив чимало оригінальних байок. В усіх своїх байках він стає на захист українського народу, викриваючи російський царизм і свавілля російської панської верхівки.

Літературну кар'єру Л. Глібов розпочав дуже рано. Ще в 1847 році, навчаючись у Полтавській гімназії, він видає збірку поезій російською мовою під назвою "Стихотворення Леоніда Глебова". Хоч у цих юнацьких віршах ще не було нічого "крамольного", але інспектор гімназії загрожував кинути його до карцеру.

Пізніше, Леонід Глібов, під впливом Шевченкового

"Кобзаря", переходить цілком на український ґрунт і пише байки й інші твори лише по-українськи. Це ще більше розлютило російських правителів і після відомого валуєвського циркуляра 1863 р. (перша заборона української мови), за наказом попечителя Київського навчального округу з шкільних книгохрібень вилучаються всі твори Глібова, бо вони для Росії шкідливі і їм "не повинно мати місця в народному училищі". А самого Л. Глібова усунено з праці вчителя.

Згодом (у 1889 році), коли він просив дозволу на перевидання своїх байок, йому в тому відмовлено, бо "автор викладені події пристосовує до характеру малоросійського життя", себто вбиває клина між Україною й Росією. Ця цензорська мотивація є найкращою оцінкою творчості Л. Глібова.

Глібов розвинув і вдосконалив жанр байки в українській літературі, який мав уже до нього свою славну історію, бо перед ним уже були відомі й славні українські байкарі, як Гулак-Артемовський, Євген Гребінка та інші.

Крім байок Л. Глібов писав ще й ліричні твори

(напр. відома пісня, що стала вже народньою, "Стойте гора високая" та інші), а також цілий ряд творів для дітей: віршовані загадки й відгадки, жарти, казочки тощо. Ці твори були не тільки доступні дітям, не тільки написані були мелодійним віршем і прекрасною мовою, але й завжди мали виховне значення. Деякі з них присплювали малим читачам любов до науки, до книжки: "Будемо, діти, з нею (книжкою). Ред.) довіку жити-дружити".

Багато з цих його творів мали б велике літературне й виховне значення й тепер, якби хто потрудився їх видати.

Минуло 125 років з дня народження визначного нашого поета й байкаря і нашим літературним організаціям варто було б відзначити цю дату, бо нема сумніву, що багато з творів Л. Глібова стали справжнім здобутком нашої культури.

ДЕСЯТИРІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТИ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

У березні ц. р. минуло 10 років з дня смерті великої письменниці-повістярки, доньки нашої прекрасної Буковини. Її твори ще й досі не сходять з книжкових полиць і досі є улюбленими всіма категоріями чи-

тачів — від звичайного читача почавши на інтелігентові скінчivши.

Народилася Ольга Кобилянська 27 листопада 1863 року в містечку Гурагумора на Буковині в родині дрібного службовця. Батько її був українець, а мати — німка (з роду Вернер).

На літературну арену письменниця виступила вперше в 1894 році, видрукувавши в "Зорі" своє перше оповідання "Людина". За час свого довгого життя невтомно працювала в літературі, написавши цілу низку повістей ("Земля", "Через кладку", "Царівна", "У неділю рано зілля копала", "Апостол черні", "За ситуаціями"), багато оповідань ("Природа", "Мужик", "Весняний акорд", "Битва" та інші), нарисів ("Московський гвер", "Хрест", "В долах" тощо), а навіть кілька поезій у прозі ("Там звізди пробивались", "Восени", "Сниться" та інші).

Ольга Кобилянська була новаторкою в літературі, тому й не диво, що перші її твори дуже обережно сприймала критика, але пізніше вона діждалася загального визнання по всій Україні.

Ольга Кобилянська почала в нашій літературі новий напрям — неоромантизм, а поруч з тим вона — "найбільший психолог і філософ у літературі", як висловлюється про неї проф. Л. Білецький.

З НАШОУ УКРАЇНИ

ПОВНА ЛІКВІДАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ І КУЛЬТУРНОЇ САМОСΤІЙНОСТІ УКРАЇНИ

За останні роки російський націоналізм, який значно скріпився за час останньої війни, розмаскувався цілком і діє з одвертим цинізмом.

Роля т. з. самостійних республік в СРСР, зокрема України, зведена на нівець. На посаді секретарів ЦК КП(б)У більше не призначаються відповідальні комуністи, а звичайні активісти обласного типу. В ЦК ВКП(б) й Політбюро зовсім нема українців. Самі плenumи ЦК КП(б)У та партійні з'їзди відбуваються дуже рідко і вони не мають тепер ніякого політичного значення, а їх ухвали подаються пресою на рівні з ухвалами звичайних російських обкомів чи крайкомів, і їх навіть не проробляють на заводах і фабриках та в колгоспах.

Те саме і в культурній ділянці. Кожне українське видавництво має плян видання книжок російською мовою, який обов'язковий до виконання. При виданні творів українських класиків (шкільна серія), обов'язково друкуються твори, написані тим автором по-російськи, яких ніколи ніхто не знат і які фактично ніякого літературного значення не мали й не мають.

У ділянці мови дано спеціальні вказівки про наближення української мови до мови "старшого брата", який тепер діє дуже не по-братськи. Ці вказівки були ще до війни, але тоді вони були таємними і про те не личило одверто говорити. Тепер навпаки: про це говориться одверто з цинізмом переможця. Відома дискусія над російсько-українським словником під редакцією акад. Калиновича, якого нікя не можна запідозріти не то що в націоналізмі, а навіть в українському патріотизмі, у якій домагались повного утотожнення української частини словника з російською. Лише в окремих випадках допускається розбіжність термінів. Я особисто знаю, що акад. Калинович працював над цим слов-

ником десятки років і кілька разів змушеній був відкладати видання, кожен раз поступаючись перед Росією. Тепер словника видано, але перевидается знову, щоб зробити ще більші виправлення.

На початку тридцятих років в мовознавчих виданнях (російських і українських) час од часу можна було зустріти статтю на тему впливу української мови на російську. Цей вплив є незаперечний і його визнавали й вивчали навіть російські мовознавці. Так, наприклад, я пригадую, що була опублікована праця про впливи української лексики й синтакси на мову московських комсомольців. Тепер про такі праці просто було б дивно почути.

В ділянці літератури, музики, танків, мальства й науки Україні цілком відібрано самостійне значення: все бере свій початок від Росії і крапка! У пресі, за суворим наказом з Москви, безжалісно критикується всіх хто осмілився бодай трохи ухилитись від цієї "зализної директиви" і не підкорсити російського впливу на все українське. Вказівки "великого Сталіна і нашої рідної партії" відсуваються на задній план: замість них, як привид смерти, над усім тяжить "могутній вплив старшого брата". За приклад наведу рецензію Олега Килимника на "Вісник Академії Наук УРСР" ("Літер. Газета", Київ, 6. 3. 1952 р.). Вся критика звелася до завважень про недостатнє відзначення ролі впливу російської культури на українську.

Олег Килимник пише, що в трьох статтях про Лесю Українку недостатньо відзначенено впливи російського народу на творчість поетки, бо хоч В. Курашова й пише, що "сатиричні вірші поетеси (не поетки, бо це відмінне від російського! П. В.), написані під безпосереднім впливом сатири російських революційних демократів, сатиричних творів поетів "Искри", а також сатири Горкого", але "розглядаючи сатиричні твори Лесі Українки, В. Курашова вказує, що вони близькі до пізніше написаних новель М. Коцюбинського, як,

наприклад, „Коні не винні”, але не говорить, що вони також близькі до “Італійських казок” М. Горького. Більше того, на них відчувається благодатний вплив ідей таких творів М. Горького, як “І еще о Чорте” (газета “Борьба” 27 листопада 1905 р.), “О Сером” (журнал “Жало” 29 листопада 1905 р.) і т. п., про які Леся Українка, пильно стежачи за новинками російської літератури, не могла не знати.

Не можуть задоволити читача і деякі положення статті О. Бабишкіна...

І далі, з приводу третьої статті про Лесю Українку, читаемо:

“Цінність статті М. Грудницької “Сатира Л. Українки”, на наш погляд полягає в тому, що в ній чи не вперше зібраний матеріал про сатиричну творчість поетеси. Проте ця творчість розглядається тут у відриві від сатири М. Горького, поетів-іскрівців та інших представників сатири російської революційної літератури. Ale як можна говорити про сатири Лесі Українки, не згадуючи про вплив на неї та її творчі зв’язки з російською сатиричною революційною літературою?”

Характерно, що в цих працях підкреслюється “революційні традиції родини Косачів”, які мали великий вплив на формування світогляду поетки, але заперечується вплив на поетку... “буржуазної націоналістки Олени Пчілки”...

Про статтю І. Франка про бібліотеку його батька пишеться так:

“Відомо, що І. Франко перекладав твори Маркса і Енгельса, твори Герцена, Чернишевського, Добролюбова, Пісарєва, Салтикова-Щедріна та багатьох інших визначних діячів російської прогресивної літератури. Яке ж місце в бібліотеці Івана Франка займали ці твори? Шкода, що стаття не дає відповіді на це питання. Автор обмежується лише згадкою, що наприкінці 70-х років І. Франко купував собі твори Маркса і Енгельса, а також Герцена, Чернишевського, Белінського, Щедріна.

З великою любов’ю писав І. Франко про М. Горького, але в статті знову ж таки нічого не говориться, які ж твори М. Горького були в бібліотеці І. Франка.”

Подібного стилю і змісту пишеться всі статті й книжки з ділянки науки мистецтва, політики та господарчого життя. Характерно також, що за останні роки більшість вчених, журналістів, мистців, артистів тощо мають російські прізвища. Сталося це з двох причин: скеруванням в Україну росіян, якими обсаджуються відповільні ділянки, і зміна українських прізвищ на російські, з метою маскування. Так, наприклад, з Кулиш чи Карташ легко зробиться Кулешовою чи Карташовою, перейти на російську мову і тим мати змогу наукової чи журналістичної праці...

Всі вищі учитові заклади (університети та інститути) та адміністративні органи цілком перейшли на російську мову, мотивуючи тим, що випускники шкіл направляються на працю поза межі України і їм в такому випадку знання російської мови є термінології конечне, щоб бути повноцінними фахівцями. Щодо державних і партійних установ, то російська мова віправдовується директивами з Москви і подвійним звітуванням: Києву й Москві, що знову улегшує працю...

Це саме відбувається в закордонних російських агентурах у вигляді комуністичних партій. Так, наприклад, центральний орган українських комуністів у Канаді (“Українське Життя” в Торонті) одержує найменше 75% матеріалів з Москви й Києва і написані вони

гіршою мовою, як мова першого-ліпшого часопису з України, хоч і там засміченість мови русизмами дійшла найвищої точки. Це легко перевірити, переглянувши бодай одне число цієї “канадійської” газети. Це є доказом того, що українцям тих матеріалів писати не довіряють навіть у Києві й Москві.

З цього можна зробити висновок, що Росія цілком ліквідувала не тільки адміністративну, а й політично-культурну самостійність України. Тепер виникає питання: чи це ознака сили чи слабості? Чи нам жаліти за цим, чи тішитись? На мій погляд це ознака тільки слабості, а ніяк не сили, а тому ця російська політика в Україні є нам вигідна, тим більше, що цей процес відбувається по всіх інших радянських республіках.

Це все блискуче доводить, що: 1. Міт про дружнє співвіднесення народів в умовах СРСР зруйновано цілком і остаточно; 2. Росія безсила мирним шляхом утримувати коло себе неросійські народи і змушені вжити грубої сили для цього; 3. Неросійські народи, зокрема українці, перевищують росіян в науці, літературі й мистецтві і тому Росія змушені фізично стримати їх розвиток; 4. Росія у майбутній війні, яка може вибухнути щоденно, уже не розраховує на неросійські народи, як на своїх союзників, що демократичним державам дає картки в руки і треба тільки вміло грача, щоб він зумів заграти ними.

Обов’язком наших партій і зокрема Вик. Орг. УНР вивчати ситуацію в Україні, стежити за всіма змінами, які там відбуваються, і негайно інформувати про них ОН та уряди відповідних держав, що рано чи пізно, а таки примусить їх рахуватися з неросійськими народами в СРСР, зокрема з українцями, як з єдиним найсильнішим і найнадійнішим союзником демократичного світу.

П. Волиняк

БУДИНОК, У ЯКОМУ ЖИВ І. КАРПЕНКО-КАРИЙ

В київській “Літературній газеті” від 13. 3. ц. р. вміщено листа інженера-лейтенанта адміністративної служби Одеської залізниці Ф. Воробйова, у якому він стверджує жалюгідний стан будинку, де жив і працював корифей нашої драматургії І. Карпенко-Карий (Тобілевич). Передруковуємо цього листа повністю, щоб показати, як дбають більшовики за збереження пам’яток, яких не можуть присвоїти для “старшого брата”.

“В м. Кіровограді зберігся одноповерховий будинок, у якому з 1871 по 1883 рік жив класик української літератури — драматург І. К. Карпенко-Карий (Тобілевич). В цьому будинку корифей українського реалістичного театру написав свою першу п’єсу “Бурлака”.

На жаль, цей будинок вкрай занедбаній. Навіть напис на меморіальній дошці стерся і його важко прочитати.

Дуже дивно, що будинок І. Карпенка-Карого передбуває в такому занедбаному стані. Кіровоградська міськрада і обласний відділ культурно-освітньої роботи повинні привести його в належний вигляд”.

І ми кажемо, що повинні, але чи приведуть? Вони навіть не повинні були допустити до такого стану цей будинок...

СУМНО БЕЗ КОМЕДІІ...

Як повідомляє “Літер. Газета” від 13. 3. ц. р. в Києві відбулось спільне засідання комісії драматургії СРПУ і керівництва Київського театру музичної комедії. На тій нараді і директор театру А. Майстренко, і

головний режисер Земгано домагалися тіснішого зв'язку драматургів з театром музкомедії. Вони зазначили, що тепер крім О. Левади, який працює над новою редакцією (не догодив і цей!) своєї комедії "Серця й доляри", ніхто з українських драматургів не дбає про збагачення репертуару музичної комедії.

Далі "Літ. Газета" пише:

"Л. Дмитерко, Остап Вишня, П. Воронько, В. Собко, В. Минко, Ю. Мокрієв, Л. Гроха, Ю. Буряківський, В. Суходольський, І. Кисельов та інші в своїх виступах погодилися з зауваженнями представників театру і разом з тим звернули увагу на пасивну позицію театру щодо поповнення свого репертуару за рахунок нових радянських комедій, зокрема українських письменників. Так, театр не довів до кінця своєї роботи з Л. Грохою над його комедією "Дівчина Галина".

Остап Вишня запропонував використати для музичного твору сюжет оповідання О. Гончара "Соняшники" (Див. "Н. Д." ч. 29. Ред.). П. Воронько звернув увагу на те, що А. Малишко працює над лібретто про боротьбу радянських людей з посухою. Цією роботою А. Малишка, безперечно, слід зацікавитись.

Вирішено найближчим часом обговорити на спільному засіданні комісії драматургії і творчого колективу театру музкомедії п'есу Л. Грохи "Дівчина Галина".

І мають рацію, бо коли в житті суцільна трагедія, то нехай хоч у театрі якийсь натяк на комедію зроблять...

САД ІМ. Т. ГР. ШЕВЧЕНКА В ОРСЬКУ

В м. Орську Чкаловської (Оренбурзької) області за ухвалою виконкому районної ради, міський сад названо ім'ям Тараса Григоровича Шевченка.

В найближчий час в саду буде поставлено постамента з бюстом великого Кобзаря України, що колись був на засланні в Орській кріпості.

В Орському, в Чкаловському та в інших містах тієї області є чимало українців, які опинились там в наслідок примусового чи добровільного заслання. Отже, Шевченко був лише одним з перших українських засланців у цій місцевості, але ніяк не останнім. То й не диво, що його нащадки дбають про відзначення пам'яті свого великого попередника.

25-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТИ МАРКА ЧЕРЕМШИНИ

25 квітня ц. р. в с. Кобаки, Кутського району, Станиславівської області відбулось урочисте відкриття пам'ятника відомому письменникові, співцеві Гуцульщини.

В с. Кобаки реставровано будинок, де народився письменник, прибито на ньому меморіальну дошку. На святі крім селян околишніх сіл були присутні делегації Станиславівського учительського інституту та Чернівецького університету.

До цієї дати перебудовано також експозицію Снятинського музею Марка Черемшини.

Все свято відбулося, звичайно, під гаслом подяки "великому старшому братові"...

МОРШИНСЬКИЙ КУРОРТ

Моршинський курорт є тепер не тільки одним з красних курортів Підкарпаття, а й цілої України. Курорт розташовано на передгір'ї серед розкішних шпилькових лісів. Навколо нього є чимало джерел мінеральних вод і лікувальних болот. Тепер ідуть роботи над виявлен-

ням нових мінеральних джерел. Лише за останні роки тут виявлено води дев'ятьох нових типів.

Тепер на території Моршинського курорту працює дев'ять санаторій. В кінці минулого року введено в дію нову грязе-водолікарню. Все це дало змогу в минулому році перепустити через санаторії Моршина понад 15 тисяч хворих. Переважна кількість з них, звичайно, представники "братнього" народу з Москви й Ленінграду або ті, які їм вірно служать.

По війні в Моршині збудовано електростанцію, яка обслуговує курорт і с. Моршин.

ДЕРЖАВНИЙ АНСАМБЛЬ ТАНЦЮ УРСР

У Києві створено Державний ансамбль танцю УРСР, у якому є понад 100 артистів. Художнім керівником ансамблю — нар. артист УРСР В. Вронський, головний диригент — заслужений артист УРСР Зиновій Остапенко, головний балетмайстер — заслужений артист УРСР Олександр Опанасенко, художник — Л. Писаренко.

19 квітня ц. р. цей ансамбль виступив з своїм первішим концертом в залі Київського оперового театру ім. Т. Г. Шевченка. У першому відділі були виконані українські танки: Український хоровод, Козачок, Український дует, Коломийка, Тропотянка, Молодіжний студентський та інші. У другому відділі — танки інших народів.

Концерт пройшов з великим успіхом. Незабаром ансамбль виїжджає в гостинну подорож по Україні, з наміром відвідати Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Запоріжжя, Львів, Кахівку та інші міста.

ДІЯЛЕКТОЛОГІЧНА НАРАДА В КІЄВІ

У Києві 5-7 травня ц. р. відбулася діялектологічна нарада, у якій взяли участь мовознавці з Інституту мовознавства ім. Потебні та співробітники катедр української мови університетів та педагогічних інститутів.

Перше, що зробила ця нарада, це обговорила доповіді про... діялектологічний атлас російської мови і вавдання мовознавчої географії. Після того, між іншим, розглянено проспект атласу української мови, та вислухано доповіді про полтавсько-київський діялек, як основу української національної літературної мови.

Справді, ще один зразок радянської "самостійності".

КІЇВ У 1952 РОЦІ

В цьому році відбудова Києва, головно Хрещатика, який знищили самі більшовики в 1941 році, відбувається далі. Понад Хрещатиком стоїть ціла низка підйомних кранів, що подають на будову цеглу, керамічні плити, балки та металеві конструкції.

Будуються будинки міської ради, робітників промислової кооперації та різних установ. Тепер кінчается мурування стін будинку Головцукру. Будеться головна пошта, телевізійна станція. На вул. Карла Маркса, що спускається до Хрещатика, будеться будинок Державної Консерваторії, який матиме тридцять сім музичних клясів, концертну заалю, декілька наукових кабінетів тощо. Розпочато також будову Палацу культури робітників промислової кооперації.

Нові житлові будинки буде закінчено в цьому році також на вулицях Заньковецької, Свердлова та в Музичному португалі. На Червоноармійській вулиці кінчиться будова кінотеатру на 1450 місць. Викінчуvalні

роботи відбуваються у відбудованім готелі на Шевченківському бульварі (колишній готель "Палас"?). Всього в цьому році буде збудовано в Києві 150 будинків (разом з житловими).

Плянується цього року посадити на вулицях і в парках Києва 250 тисяч дерев і кущів та коло 14 міліонів квітів.

Будуються гарні шляхи в приміські літнічі селища Оріховате, Конча-Заспа та інші.

ВІДНОВЛЕННЯ СТАРОДАВНИХ ПАМ'ЯТОК В УКРАЇНІ

Російська окупаційна влада в Україні цілком уподібнилась тому мудрецю, що в ступі воду товк... І справді, хто як не більшовики зруйнували тисячі історичних пам'яток в Україні? Хто, як не більшовики знищили десятки тисяч історичних документів, які були невигідні їм? Тим більше дивно, що самі більшовики висту-

пають у ролі відновлювачів історичних пам'яток в Україні.

Але так є. Преса повідомляє, що в Києві вже відновлено відомі Золоті Ворота, споруджені ще в XI столітті, в Кирилівській церкві відновляється живопис відомого Врубеля, відбудовується Успенська церква Києво-Печерської Лаври, зруйнована самими більшевиками і доруйнована свідомою байдужістю німців в часі останньої світової війни (фото цієї церкви дивись на обкл. "Нових Днів" ч. 27), відновлюється також і приходить в почтковий вигляд дзвіниця Софіївського собору та інші пам'ятки.

Серед старих будов Чернігова відновляється така цікава архітектурна споруда, як Малоросійський колегіум, а в Полтаві відновляють музей Полтавського бою, та приводять у первісний вигляд пам'ятки на полі Полтавського бою.

Звичайно, що все це робиться під гаслом зберегти історичні пам'ятки "древнє-русского зодчества"...

ВШАНУВАННЯ 25-РІЧЧЯ ПОДРУЖЖЯ СТЕФАНІЇ ТА ВАСИЛЯ ГРИГОРЯКІВ

Степанія та Василь Григоряки.

У п'ятницю 30 травня ц. р. в одній із заль пра-
вославної катедральної громади відбулося прий-
няття знагоди 25-річчя подружнього життя пан-
ства Стефанії та Василя Григоряків, яке влашту-
вала для них їх рідня та численні приятелі й зна-
йомі.

Свято розпочалося молебнем за здоров'я юві-
лянтів, який відправили оо. П. Самець, Д. Фотій
з Торонта та о. К. Красницький з Лондону, Онт.
По молебні розпочалася гостина, на якій було при-
сутніх коло 150 гостей з Торонто, з багатьох
місць Канади та з США.

В час гарного гостинного обіду численна рідня
ї приятелі ювілятів виступали з привітами. Крім
того ювіляти одержали численні привіти від осіб,
які особисто не змогли прибути на цю урочис-
тість. Письмові й телеграфні привіти надіслали:
о. прот. П. Білонь з Жанете, Па., США, В. Олій-
ник з Дридев, М. Пирожак з Брентфорд, Онт., П.
Боднарчук, Н. Лисий та Т. Бучовський з В. Форт
Вілліям, Онт., М. Шелепюк з Грімсби, Онт., П.
Савчинський з Брантфорд, Онт., П. Богоніс з Ма-
рачан, Гулянчин з Брентфорд, Онт., С. Рурчак з

Дірборн США, Н. Семенюк з Амгерстбург, Д. Мат-
ейко з Ніагара Фалс, С. Ємчук з Судбури, В.
Підвербецький з Ніагара он да Лейк.

Таке число гостей і привітів свідчить, що родина Григоряків належить до дуже шанованих українських громадян. Справді, Василь Григоряк з дру-
жиною ціле своє життя працюють не тільки для себе, а для всієї нашої української спільноти в Канаді. Вони виховали в Канаді двох доньок на гарних і свідомих українок, а тепер помагають донькам виховати на таких само добрих українців і своїх унуків. Це є доказом, що родина Григо-
ряків українці не лише на словах, а й на ділі.

В час обіду адвокат, відомий громадський діяч, А. Орищак звернувся до гостей з закликом зробити збірку на будову іконостасу в Кatedрі св. Володимира в Торонті та на журнал "Нові Дні". Збірка дала 54.60 дол., які розподілено так: на будову іконостасу 27.30 дол. і на "Нові Дні" 27.30 дол.

Редакція дякує ювілятам і всім гостям за допомогу в розбудові журналу, вітає ювілятів і бажає їм дальших успіхів у їх особистому і громадському житті.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

місячник головної управи ОДУМ-у в Канаді
і США

МОЛОДА УКРАЇНА

що є сьогодні єдиним загально-українським,
а не партійним журналом для молоді.

Передплата на рік: 3.00.

Замовлення слати на адресу:

Moloda Ukraina
191 Lippincott St., Toronto, Ont., Canada

РОСІЙСЬКА АГЕНТУРА В КАНАДІ І НАШ ЖУРНАЛ

Мабуть серед наших видань нема іншого видання, на яке б так нападали комуністи, як на наш журнал. Нема числа, у якому б не було щось про "Нові Дні". Та це є цілком зрозуміле, бо той матеріал, який ми подаємо, то не є шабльонова пропаганда (Ах, ах, які ж вони звірі, ті комуністи!), а це все першоджерельний матеріал, який настільки переконливий, що загрожує комуністам таки серіозно.

Найстрашнішим фактичним матеріалом, що підриває основи більшовизму, виявився "Щоденник" А. Любченка, першу частину якого ми видрукували не тільки в "Нових Днях", а й окремим виданням. З приводу цього видання російська агентурна газета українською мовою писана, "Українське Життя" в Торонто, виступила з цілою серією статей в декількох числах, намагаючись унешкодити розкладовий вплив на комуністів цієї посмертної праці Любченка.

Як звичайно комуністи роблять, ця газета вириває цитати, перекручує їх зміст, немилосердно обдурюючи своїх наївних читачів. За приклад такого нахабного обдурювання є цитата з "Щоденника", приведена в останній статті ("Українське Життя", 26. 6. 1952 р.), у якій Любченко обурюється на ту частину наших дівчат і жінок, які, — любимо ми те чи не любимо, — морально заламалися і, "ради лакомства нещасного", як говориться про таких людей у думі, ставились до німців не як до ворогів, а інколи й "уприємлювали" їх побут в Україні... Факт, звичайно, неприємний, але для сильного народу (а ми таким є!) ніяк не страшний, бо це ж звичайне явище в усіх народів усіх часів, що якася частина народу опускається на дно. Звичайно, що Й. Любченко, як і кожен думаючий і спостережливий українець (і навіть чужинці, зокрема німці, які мусіли

признати високу мораль української жінки), добре знали і знають, що серед нашого народу ця категорія людей є значно меншою, як в інших народів, зокрема в німців і росіян. Ale й той невеличкий прошарок нашого жіноцтва Любченка обурює, бо він, як запальний патріот, хотів бачити весь наш народ ідеальним.

Комуністи ж боронять перед Любченком цю категорію заламаного жіноцтва, запевняючи своїх читачів, що Любченко зневажає ту частину жіноцтва, яка не співпрацювала з німцями.

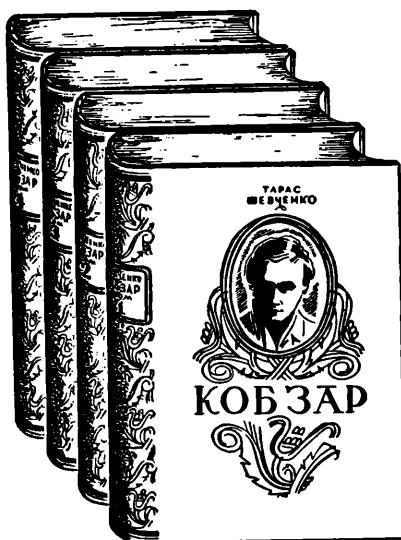
Це лише один приклад фальшування. А так написані всі статті: правди в тій писанині рівно стільки, скільки її в тім, що українські комуністи в Канаді служать Україні й Канаді, а не Росії...

Все писання зводиться до того, щоб переконати нас, що друкувати "Щоденник" А Любченка не слід. В кінці статті пишеться: "Думають (націоналісти. Ред.), що "Нові Дні" заперестануть дальшу публікацію "Щоденника", або його стерилізують, щоб не давати зброї противникам українських націоналістів". Якраз! Комуністи "не хотять" зброї проти націоналістів і тому... радять нам тієї зброї їм не давати...

Мабуть помилитесь, товаришочки! Саме всі "націоналісти", себто українські патріоти, домагаються друку "Щоденника" і ми його друкуємо далі. А стерилізації його не бійтесь: ми правди не боїмось і стерилізованими матеріалами не воюємо — то ваш фах.

Тривогу ж вашу розуміємо, бо знаємо, що кожен комуніст, що перечитає Любченків "Щоденник", виречеться комунізму, як пошести, яка приводить людину до національної зради, а весь народ веде до колоніального рабства, як то й сталося в Україні.

**КОБЗАР ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
у 4-ох томах**

з наголосами, вичерпними статтями й поясненнями біографічними, літературно-критичними й історичними до кожного твору,
під редакцією д-ра Леоніда Білецького.

I. том уже продається, II. том друкується й незабаром поступить у продаж.

ЦЕ ЛЮКСУСОВЕ ВИДАННЯ

перше й єдине на американському континенті з ілюстраціями, частина яких у барвах оригіналів, у твердій полотняній мистецькій оправі і мистецькій суперобкладинці, Української Вільної Академії Наук

і Видавничої Спілки "Тризуб", її накладом.

Ціна по передплаті за всі 4 томи	\$ 20.00
окремий том	\$ 6.50
при зголошенні до переплати	\$ 10.00
решта — по \$5.00 до трьох місяців.	

Зголошуватись на адресу:

Ukrainian Free Academy of Sciences
P. O. Box 3626 Sta. B., Winnipeg, Man., Canada.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Містимо з деякими скороченнями цього листа, хоч тримаємось протилежних поглядів як автор його, бо вважаємо, що вільна відміна думок завжди сприяла й сприятиме якщо не віднайденню ідеала, то бодай у якісь мірі наближенню до нього. Крім того ми певні, що цей лист розкриє багатьом ті причини, які довели частину нашої еміграції до обороної суспільного господарства,

й безклясості, ставши, як це видно з листа, на цей шлях не зі злой волі, а в наслідок тиску деяких ідеологій, та повного нерозуміння підрядянської дійсності й психології підрядянської людини, та ролі еміграції у визоленні та відбудові України.

На бажання автора листа підписуємо його лише ініціалами. Всі підкреслення в тексті — наші.

Редакція.

Вельмишановний Пане Волиняк!

...Зaproшуєте мене до участі в дискусії про безклясове суспільство. Мене ці речі дуже ціка влять, однаке дискутувати над ними нелегко. Перш за все не можна оспорювати тему, яка не цілком з'ясована. А такою є сама справа безклясового суспільства. З того, що досі було написано, годі собі виробити ясний образ, що під тим розуміють. Мене ж вчили, що поки братися за дискусію, то треба перш за все знати, про що саме мова мовиться.

Я вважаю, що ці справи повинні б обговорювати економісти, соціологи та господарники. Журналісти, що в нас часто уважають себе всезнайками, тут мають найменше право на голос. Я теж не зараховую себе до тих, що в цій ділянці можуть мати голос. Я міг би найвище поставити твердження, що Католицька Церква не виступає проти комунізму як такого в господарчій ділянці. (Ясно, що церква осуджує комунізм як матеріалістичний світогляд, а зокрема цілу сучасну систему СРСР, бо це вже щось зовсім інше). Але є друга справа: чи господарчий комунізм є між людьми наших часів можливий до здійснення?

Після розвалу СРСР буде багато труднощів, зокрема в господарчій ділянці. Як, наприклад, розв'язати справу приватної власності колишніх дрібних і великих землевласників? Якщо вернемось до приватної власності, то як поладнаємо справу устійнення меж землеволодіння та як заспокоїмо домагання великих землевласників? Те саме і в промисловості. З другого боку ясно, що держава не зможе сама всім управляти, бо раз, що на це треба

великого апарату, а друге, такі речі не оплачуються. Бачимо це в СРСР та в Англії, ба, навіть у різниці ведення приватних та контролюваних державою підприємств тут у Канаді. Отже, мусить бути бодай поверховно затримана форма колгоспу. Доречі, колгосп сам в собі не є злий, бо, приміром, жили в Палестині завели хліборобський колгосп, але він (колгосп) є формою визиску в радянській системі. Отже, хто зна, чи опісля в Україні колгоспи не будуть одною з форм господарства.

Дальша справа — це наше ставлення до краю. Там життя йде своєю хodoю, багато речей міняється, поступово, але постійно. А ми ж з своїми поняттями про тамошні форми життя можемо бути диваками-анахроністами, що беруться розв'язувати справи способами, які вже віджиті. Ми можемо читати радянську пресу, але все одно ми повного образу того життя мати не будемо, тому, чи можемо так певно забрати голос у тих справах? Певно, що в Україні не залишиться комуністична, в теперішньому розумінні, форма господарства, бо народ її не любить. Але певно, що не прийметься й капіталістична, бо народ не є до неї психологічно приспособлений. Радянська система та пропаганда таки залишила свій слід на ментальності тих людей. Говорю це на підставі того, що я завважив у нової еміграції з СРСР. Я вірю, що вони й опісля, при шуканні нових форм розв'язки господарського питання, будуть таки виходити, свідомо чи несвідомо, з радянської господарської системи. Я так гадаю. І тому я не важився б так безшабашно осуджувати в чамбул все радянське, щоб потім, як в Україні буде система, базована хоч вдалекій мірі на радянській, не довелось на 180 градусів переставлятися. Я припускаю, що так воно буде, чи мені це подобається, чи ні. І ми до цього повинні бути приготовані. Я гадаю, що в Україні буде може якась нова соціалістично-артільна форма господарства, бодай зразу, яка поволі буде переходити в приватну власність...

Вкінці найважніше. Я гадаю, що люди, які там (в Україні. Ред.) є, тобто за нашими поняттями радянські, про це думають і думають здоровіше від нас. На основі того, що я бачив, я гадаю, що там є люди, які зможуть дати свої проекти розв'язки цього питання і певно над тим думають. І їх проекти будуть реальніші від наших, бо: 1. вони там живуть у парі з життям, 2. вони спів працюють, поволі чи поневолі, з тою системою і є наставлені до неї позитивно, а це, як не було б, є конструктивна праця і вона заставляє людей думати конструктивно, по-державницьки та так підходить до всіх проблем. А

еміграція наставлена у всьому негативно, заперечує все і може у своїх плянах іде задалеко: усунути все, що було за радянського режиму. Там можуть бути й деякі корисні речі. Не знаю, чи Ви мене тут розумієте. Я, може, дам Вам приклад. За Польщі всі ми були наставлені вороже до поліції, адміністрації тощо. Але це наставлення було правильне лише там. А приглянеться тут наставленню різних наших "патріотів" до владей і поліції в Канаді. Воно не змінилося. А це вже неправильно. Якщо потягнете лінію дальше до нашої власної держави, то може дійти до куріоза, що наші "патріоти", які ко-

лись воювали з чужою поліцією, адміністрацією тощо, можуть це робити і з своєю, якщо вона їм не подобається, бо вони все стояли на становищі негації правопорядку в державі. Ясно, що в Польщі це було слушно.

Очевидно, що еміграція може над тими речами застосовлятися, але це будуть ялові теоретичні міркування, переважно далекі від життя та непридатні до вжитку дома. Я гадаю, що з ними ніхто не буде рахуватися, бо вплив еміграції на формування української держави буде мінімальний або ніякий...

Щиро Вас вітаю та бажаю успіхів
Ваш о. М. С.

ДО УВАГИ НАШІХ ЧИТАЧІВ

Ви мабуть здивуєтесь, одержавши це число "Нових Днів", бо хоч ми повідомляли, що це число вийде по-другім (за липень-серпень), але видали його в липні (наступне видамо в серпні), отже літньої перерви у виданні нашого журналу в цьому році не робимо.

Зміна нашого рішення у справі літньої перерви сталася у зв'язку зі зміною пляну праці друкарні оо. Василія, де ми друкуємо наш журнал, що уможливило нам змогу тієї перерви не робити.

Отже, наступне число нашого журналу вийде, як і завжди, між 5 і 10 числом наступного місяця.

Ще раз звертаємось до наших боржників з про-

ханням заплатити за журнал. Ми не хочемо припиняти висилання журналу, але не примушуйте нас робити це, а тим більше не примушуйте нас писати Вам нагадування, бо це забирає час, потрібний для поліпшення якості журналу.

На поштовій наліпці коло Вашого прізвища стоїть число журналу, за яке у Вас заплачено. Це ч. 30. Перевірте наліпку і побачите, чи Ви винні за журнал, чи ні. Коли винні, то просимо відновити передплату. А коли не хочете більш передплачувати, то заплатіть борг і напишіть, щоб ми Вам більше не слали.

Редакція

НОВІ ВИДАННЯ В 1952 РОЦІ КЛЮБУ ПРИЯТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ

Величина книги 10x7x2 цалів, 500 ілюстрацій, 4 великі кольорові таблиці, понад 700 сторін друку, ціла оправлена в полотно з золотими витисками.

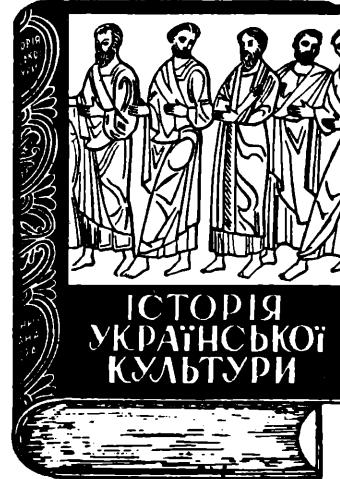
Ціна книги в передплаті \$ 15.00.

При замовленні платиться \$ 5.00, а решта ратами до виходу книги з друку.

Готівкою наперед платиться тільки \$ 13.00.

По виході з друку 30% дорожче!
ЗАМОВЛЯЙТЕ ТЕПЕР — ДЕШЕВШЕ!!

UKRAINIAN BOOK CLUB LTD. 834½ Main St., Winnipeg — Canada

Величина книги 10x7x2,4 цалів, 600 ілюстрацій, понад 900 сторін друку, ціла оправлена в полотно з золотими витисками.

Ціна книги в передплаті \$ 18.00.

При замовленні платиться \$ 6.00, а решта ратами до виходу книги з друку.

Готівкою наперед платиться тільки \$ 15.00.

"ЛІТО", збірник для дошкілля та дітей нижчих класів, упорядкувала Марія Юркевич, обкладинка арт.-маляра П. Холодного, стор. 48+4 обкладинки, видання кооперації "Базар", Філадельфія, Па., США, 1942.

Це, сьогодні дуже корисне, видання містить цілій ряд поезій, оповідань, казок та дитячих п'есок, потрібних для праці з дітьми в літній час.

Звичайно, що далеко не всі матеріали збірника є першорядним літературним матеріалом, але можна сміливо сказати, що тут здебільша зібрани кращі твори і цей збірник сьогодні є єдиною книжкою, спеціально пристосованою до літньої пори року, коли наші діти переважно вибувають з-під впливу школи (а часто й батьків) і забувають те, що вони за зиму навчилися в українській школі.

Великою заслugoю збірника є те, що упорядчиця його не обмежилась лише галицькими та еміграційними авторами, як це часто в таких випадках буває, а вмістила тут і твори сучасних наших письменників з України, бо в змісті цієї чепурно виданої книжки ми бачимо не тільки народні твори і твори таких авторів як Завадович, Ролянчик, а й Н. Забіли, О. Донченко, М. Рильського, П. Тичини та інших. Це дало змогу не тільки вмістити в збірнику ряд цікавих і талановитих творів, а він ще й засипає прірву між еміграцією й Україною, яка в нас таки існує і дехто намагається її всіляко збільшувати.

З недоліків книжки ми б відзначили дрібний друк, що утруднює читання самим дітям, і невелику кількість ілюстрацій. Коли за перше ми можемо мати претензію до видавців, то друге (мала кількість ілюстрацій) мусимо вибачити, бо знаємо, що кошти не завжди дозволяють на цю конче потрібну в дитячій книжці "розкіш".

Разить також дуже невдалий підзаголовок книжки: "Збірник для дошкілля та для **дітей нижчих класів**". (Чи не краще було написати "учнів", замість дітей?). Як завжди в наших видавництвах, видавці не врахували потреби редактора видання, мабуть не знаючи того, що без редактора кожне видання наражене на небезпеку багатьох недоліків. Редактор улегшив би працю упорядника збірника і мусів би запобігти багатьом недолікам, які має книжка, видана без його участі.

Поза деякими вадами це видання корисне й конче потрібне кожному батькові та матері, кожному українському вчителеві і всім тим, що мають якусь справу з дітьми молодшого віку.

П. Вол.

НОВІ КНИЖКИ:

- Смотрич Олекс. — **"ВИБРАНЕ"**, 91 стор. \$1.00.
- Кобилянська Ольга — **"У НЕДІЛЮ РАНО ЗІЛЛЯ КОПАЛА"**, 189 стор. вел. формату — \$1.50.
- Гайворонський М. — **"ЗБІРНИК УКРАЇНСЬКИХ ПІСЕНЬ ДЛЯ МОЛОДІ"**, стор. 140 великого формату, з нотами й ілюстраціями — \$3.75.

Замовляти:

"NOWI DNI", Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada.

На першій сторінці обкладинки: Ялта — одне з найкращих міст нашого Криму, невід'ємної частини землі української. (Не маючи оригінального фото я змоги добути його, використовуюмо фото з журналу "Советський Союз", ч. 1/23, за січень 1952 р., Москва).

УВАГА!

УВАГА! МАЄМО НА СКЛАДІ ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

- "ДВІ КАЗОЧКИ"** (нове видання) народні казки з гарними малюнками, кольорова обкладинка, стор. 16, ціна — 20 центів.
- "ЛИСИЧКА - СЕСТРИЧКА І ВОВК ПАНІ-БРАТ"** (нове видання), народна казка, з малюнками, стор. 16, ціна — 15 центів.
- "ІВАСИК-ТЕЛЕСИК"**, народня казка з малюнками, кольорова обкладинка, ціна — 15 центів.
- "ЯЙЦЕ-РАЙЦЕ"** (нове видання), народня казка з малюнками, кольорова обкладинка, ціна — 25 центів.
- "МОЯ ЗБІРОЧКА"** (нове видання), — багато ілюстрована книжечка, де є народня казка "Костинин син", віршована казка Наталі Забіли "Сорока-Білобока", пісня-гра з нотами "Яблунька" — текст Н. Забіли, муз. П. Козицького. Ціна — 25 центів.
- "ІВАСИК-ДУРНИК"**, народня казка, з малюнками. Це старе видання, яке вже цілком випродане (маємо лише пару десятків примірників) — ціна — 15 центів.

Замовляти:

NOWI DNI

Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada.
Книгарням і кольпортерам опуст.

ЗАМОВЛЯЙТЕ КНИЖКИ

C. Парфанович — У Києві в 1940 році	0.80
O. Сацюк — Смертоносці	1.00
B. Скорупський — Весняний гомін	0.25
B. Олексandrів — Мої дні	0.35
M. Гоголь — Сорочинський ярмарок	0.30
P. Горотак — Дияволічні параболи	0.40
P. Волиняк — Земля кличе	0.25
P. Волиняк — Під Кизгуртом	0.20
P. Волиняк — Кубань — земля українська, козача	0.40
A. Кащенко — Під Корсунем	0.60
Яр Славутич — Правдоносці	1.00
Яр Славутич — Спрага	0.75
Літарви чч. 1, 2, 3 і 4/5 (разом)	1.00
B. Стефаник — Вибране	0.35
M. Івченко — Напоєні дні	0.30
O. Стороженко — Оповідання	0.35
P. Карпенко-Криниця — Підняті вітрила	0.40
A. Запорожець — Большевизм	0.40
D. Гуменна — Куркульська вілія	0.25
M. Брадович — Чужиною	0.50
M. Приходько — Я прошу слова	0.50
G. Вузол — В обіймах давуна	0.75
B. Чапленко — У нетрях Копет-Дагу	0.50
Марко Вовчок — Сестричка Мелася	0.40
T. Осьмачка — Плян до двору	1.50
A. Любченко — Щоденник. Ч. I	0.80

При замовленні на \$10.00 і вище — опуст 25%.

Замовлення й гроші слати:

NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada

НАЙКРАЩІ РЕЧІ І ПО НАЙНИЖЧИХ ЦІНАХ КУПІТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

G. Luk's Electrical Appliance Company

Маємо великий вибір електричних й газових кухонь (Мофет стов), холодильників, пральних машин, машин до чищення підлог та килимів, радіоапаратів, диванів (честерфілди), п'яно-акордіони та інше.

ГАРАНТУЄМО: НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ГАРНУ ОБСЛУГУ ТА ДОБРУ ЯКІСТЬ КУПЛЕНИХ У НАС РЕЧЕЙ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.

— Телефон: WA 9228

ГАРНІ І ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПІТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холодильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ ОБСЛУГУ.

Наша адреса:

1529 Dupont St. Toronto, Ont.

Телефон: LL 0175

КУПУЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

нову й єдину в нас книжку про часи німецької окупації в Україні:

ЩОДЕННИК

АРКАДІЯ ЛЮБЧЕНКА

Книжка має 152 сторінки друку. Ціна тільки \$0.80. В полотняній праві — \$1.25.

Замовляти:

NOWI DNI, Box 452, Term. "A",
Toronto, Ont., Canada

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомагання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи
470 College St. W., RA 3942

НАЙ ВІДЖИВНІШІЙ
СТРАВНІШІЙ
ДЕШЕВШІЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: JU. 7193.